

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет інформаційних технологій,
обліку та фінансів

Кафедра бухгалтерського обліку,
оподаткування та аудиту

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ІВАНИЦЬКА Олеся Олегівна

УДК 657:331

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**«ОБЛІК І АНАЛІЗ НАЯВНОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ
ЗАСОБІВ В КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ»**

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і тестів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Олеся ІВАНИЦЬКА

Науковий керівник

Суліменко Лариса Антонівна

кандидат економічних наук, професор

Житомир – 2024

Робота виконана на кафедрі бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту
Поліського національного університету

Рецензент:

професор кафедри фінансів і кредиту Поліського національного університету,
к.е.н., проф. ДЕМА Дмитро Іванович

Висновок комісії за результатами попереднього захисту:

_____ допустити до захисту _____

Голова комісії _____ Тетяна ГАЙДУЧОК

Висновок кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту за
результатами попереднього захисту:

_____ допустити до захисту _____

Протокол засідання кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та
аудиту № ____ від ____ грудня 2024 року

Завідувач кафедри бухгалтерського

обліку, оподаткування та аудиту _____ Наталія МАЛЮГА

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Студент(ка) ІВАНИЦЬКА Олесья Олегівна захистив(ла) кваліфікаційну роботу з
оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____,

за університетською шкалою _____

Секретар ЕК _____

Ганна МАЙДУДА

АНОТАЦІЯ

Іваницька О. О. Облік і аналіз наявності та використання основних засобів в комунальних підприємствах. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування». – Поліський національний університет, Житомир, 2024.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню теоретичних, методичних та практичних аспектів обліку і аналізу основних засобів, а також розробці рекомендацій щодо підвищення ефективності їх використання. Практична частина роботи містить дослідження особливостей документального оформлення операцій з основними засобами, методів їхньої оцінки, амортизації, переоцінки, вибуття та модернізації. Проведено аналіз показників, що характеризують наявність, структуру та ефективність використання основних засобів у комунальних підприємствах, із виявленням проблем і визначенням шляхів їх вирішення.

Ключові слова: облік, аналіз, ефективність, основні засоби, амортизація

ABSTRACT

Ivanytska O. O Accounting and analysis of the availability and use of fixed assets in utilities. – Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualification work for the master's degree in specialty 071 «Accounting and Taxation». – Polissia National University, Zhytomyr, 2024.

The qualification work is devoted to the study of theoretical, methodological and practical aspects of accounting and analysis of fixed assets, as well as the development of recommendations for improving the efficiency of their use. The practical part of the work contains a study of the peculiarities of documenting transactions with fixed assets, methods of their valuation, depreciation, revaluation, disposal and modernization. The author analyzes the indicators characterizing the availability, structure and efficiency of fixed assets in utility companies, identifying problems and determining ways to solve them.

Key words: accounting, analysis, efficiency, fixed assets, depreciation

ЗМІСТ

ВСТУП		5
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....		8
1.1. Економічна сутність основних засобів та їх класифікація.....		8
1.2. Нормативно-правове забезпечення обліку основних засобів у комунальних підприємствах.....		14
1.3. Організаційно-економічна характеристика КП «ЖТТУ».....		17
Розділ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ		24
2.1. Організація бухгалтерського обліку основних засобів.....		24
2.2. Документальне оформлення операцій з обліку основних засобів у комунальних підприємств.....		29
2.3. Облік основних засобів у бухгалтерському обліку у КП «ЖТТУ».....		32
Розділ 3. АНАЛІЗ НАЯВНОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....		36
3.1. Методика аналізу структури та динаміки основних засобів.....		36
3.2. Оцінка ефективності використання основних засобів.....		40
3.3. Удосконалення обліку та аналізу основних засобів у комунальних підприємствах		45
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....		49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....		52
ДОДАТКИ.....		58

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Основні засоби є ключовим ресурсом комунальних підприємств, від якого залежить якість надання послуг населенню. В умовах високого зносу матеріально-технічної бази та обмеженості фінансових ресурсів, ефективний облік і аналіз основних засобів стають важливими інструментами для прийняття управлінських рішень.

Облік основних засобів передбачає систематизацію інформації про придбання, амортизацію, поліпшення та вибуття активів. Правильне ведення бухгалтерського обліку та аналітичних процесів дозволяє оперативно реагувати на зміни на ринку, планувати капітальні витрати та оцінювати ефективність інвестиційних проектів. Аналіз використання основних засобів, у свою чергу, дає змогу виявити резерви для підвищення продуктивності та зниження витрат, сприяє ефективному управлінню ресурсами та покращенню фінансових результатів. Це зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Дослідження питань бухгалтерського обліку основних засобів ведуться постійно як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Зокрема, ці питання висвітлені в працях Т. А. Бутинець, С. М. Гречко, О.П. Колісник, М.С. Поліщук, Т.А. Колісник, , І.С. Буднікова, , Н.М. Шмиголь, В. Маланкевич, В. Чубай, Т.О. Мулик та інших науковців. Питаннями оцінювання ефективності використання основних засобів підприємства займалися такі вітчизняні вчені та фахівці, як М.Д. Білик, М.А. Болюх, М.Г. Грещак, М.С. Герасимчук, В.М. Мельник, В.О. Меца, С.Ф. Покропивний, О.В. Павловська, Г.В. Савицька. Однак низка питань, таких як облік і аналіз наявності та використання основних засобів в комунальних підприємствах, залишаються актуальними та потребують подальших досліджень.

Мета кваліфікаційної роботи є удосконалення обліку та аналізу основних засобів у комунальних підприємствах для підвищення ефективності їх використання та забезпечення обґрунтованого управління матеріально-технічною базою.

До основних завдань кваліфікаційної роботи відносять:

- визначення економічної сутності та класифікації основних засобів у комунальних підприємствах;
- аналіз нормативно-правового забезпечення обліку основних засобів;
- вивчення методичних підходів до документального оформлення операцій з основними засобами;
- оцінка стану обліку основних засобів КП «ЖТТУ»;
- аналіз структури, динаміки та ефективності використання основних засобів;
- розробка рекомендацій щодо удосконалення обліку та аналізу основних засобів.

Об'єктом дослідження є основні засоби комунальних підприємств, що забезпечують матеріальну базу їх функціонування.

Предметом дослідження є методологія та організація обліку, а також методи аналізу наявності та використання основних засобів у КП «ЖТТУ».

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі для досягнення поставленої мети та вирішення завдань використовувались наступні методи дослідження:

- метод аналізу та синтезу – дозволяє дослідити структуру та визначити ефективність використання основних засобів у комунальних підприємствах;
- метод порівняння – використовується для порівняння показників обліку та аналізу основних засобів на різних етапах;
- статистичний метод – використовується для збору та обробки кількісних даних про основні засоби, їх структуру та знос, а також для оцінки динаміки зміни вартості основних засобів у часі;
- метод системного підходу – передбачає вивчення обліку основних засобів, що дає змогу оцінити взаємозв'язок облікових процесів.

Ці методи дослідження забезпечують комплексний підхід до вирішення проблеми обліку та аналізу основних засобів у комунальних підприємствах і дозволяють здійснити всебічну оцінку ефективності існуючої системи обліку та розробити рекомендації щодо її вдосконалення.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові

акти України, звітність комунальних підприємств, зокрема КП «Житомирське тролейбусно-трамвайне управління», наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, а також дані спеціалізованих інформаційних ресурсів.

Наукова новизна роботи полягає в обґрунтуванні напрямів вдосконалення обліку основних засобів у комунальних підприємствах, зокрема шляхом автоматизації облікових процесів, застосування диференційованих методів амортизації та впровадження сучасних підходів до аналізу ефективності використання основних засобів.

Практичне значення отриманих результатів Запропоновані рекомендації можуть бути використані комунальними підприємствами для підвищення точності облікової інформації, покращення ефективності використання основних засобів та зниження витрат на їх утримання.

Особистий внесок. У роботі здійснено власний аналіз стану обліку та використання основних засобів в КП «ЖТТУ»; розроблено практичні рекомендації з удосконалення облікових процедур та впровадження сучасних методів аналізу основних засобів.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були апробовані та обговорені на науково-практичних конференціях, що підтверджує їх актуальність та ефективність. Зокрема: III Міжнародній науково-практичній конференції *«Роль бухгалтерського обліку, аудиту та податкової політики у розбудові незалежної України на шляху до Європейського Союзу»* [11]; X Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції з нагоди 30-річчя заснування кафедри фінансів і кредиту *«Фінансові інструменти регіонального розвитку»* [9]; конференції першого туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт Поліського національного університету *«Студентські наукові читання 2024»* [10].

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Основний текст кваліфікаційної роботи наведено на 41 сторінці, на яких представлено 9 таблиць та 9 рисунків. Робота містить вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел, який налічує 50 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Економічна сутність основних засобів та їх класифікація

Основні засоби є ключовим елементом виробничого процесу, що забезпечує функціонування та розвиток підприємств у різних галузях економіки. Вони уособлюють матеріальні ресурси, які використовуються у виробничій діяльності протягом тривалого періоду, і їх ефективне управління є ваговою умовою успішності бізнесу. Економічна сутність основних засобів полягає не лише у їх фізичному існуванні, але й у здатності створювати додану вартість, забезпечуючи підприємству конкурентні переваги [13].

В процесі сучасних змін, зумовлених розвитком технологій та глобалізацією ринків, важливість основних засобів стає ще більш актуальною. Їхній вплив на виробничі процеси, здатність до модернізації та енергозбереження визначають не тільки фінансові результати підприємств, але й їх екологічну стійкість. Розуміння економічної сутності основних засобів дозволяє глибше усвідомити їхню роль у формуванні сталого розвитку компаній та покращенні загальної економічної ситуації в країні [33].

Основні засоби – це матеріальні активи підприємства, які використовуються в його господарській діяльності протягом тривалого часу, зазвичай більше одного року, і які поступово зношуються, втрачаючи свою первинну вартість. Відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) [18] та національних бухгалтерських стандартів [21], основні засоби визначаються як об'єкти, що:

- мають матеріальну форму;
- використовуються для виробництва продукції, надання послуг, виконання робіт або для управлінських цілей;
- мають тривалий термін експлуатації (більше одного року або операційного циклу);
- приносять економічну вигоду підприємству.

У економічній літературі термін «основні засоби» має декілька синонімічних варіантів, серед яких можна виділити основні виробничі фонди, основні фонди, основний капітал, засоби праці та інші. Оскільки існує чимало визначень і тлумачень терміна "основні засоби", для наочності ми проілюструємо це у рисунку 1.1, де наведемо кілька з цих визначень.

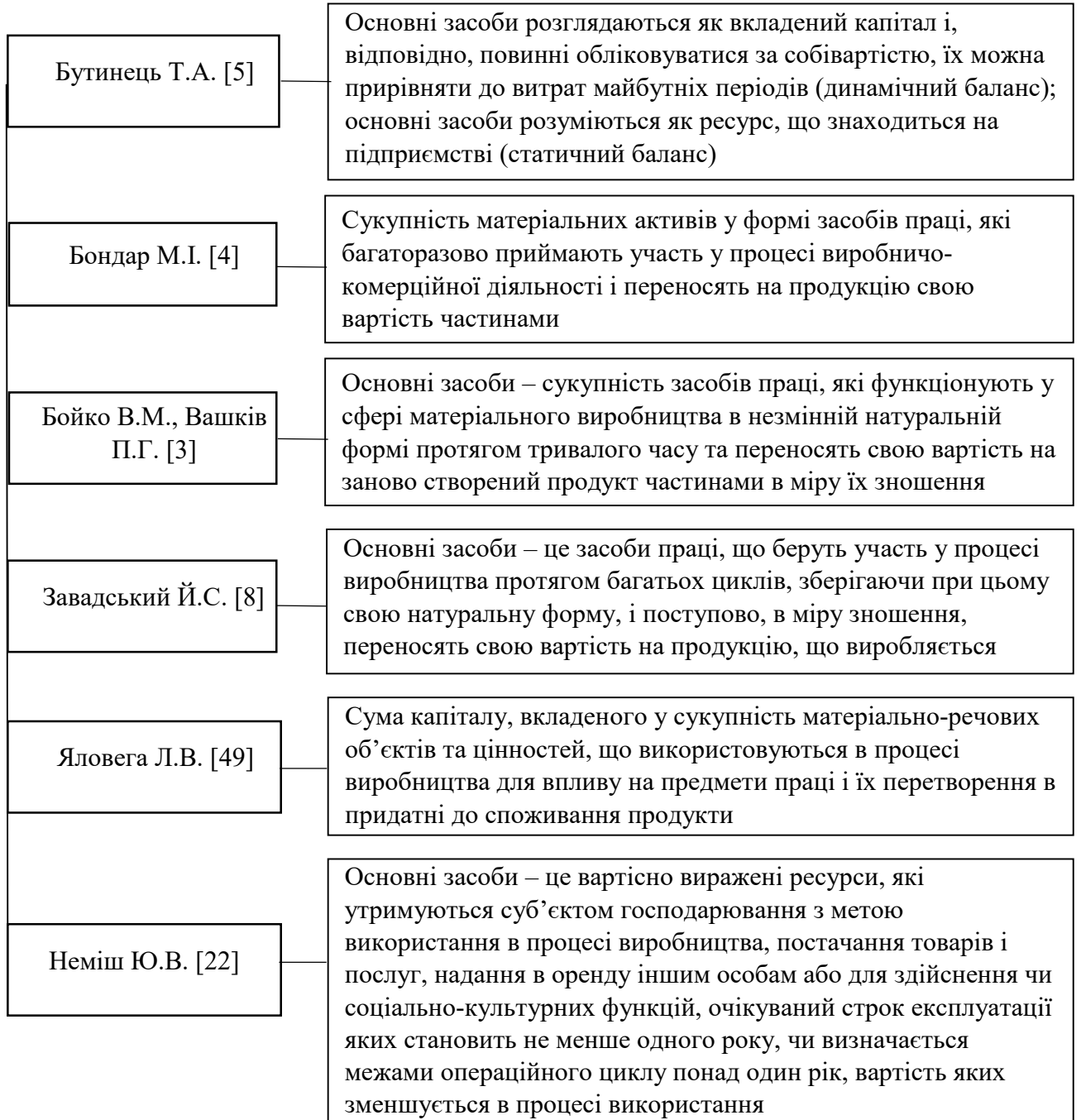

Рис. 1.1. Аналіз та пояснення поняття "основні засоби" у навчальних, наукових та інформаційних джерелах

Джерело: сформовано автором

Рис. 1.1 показує, що більшість дослідників розглядають дефініцію терміна "основні засоби" як матеріальні активи. Проте деякі вчені вважають, що основні засоби є засобами праці, які тривалий час беруть участь у виробничому процесі. Крім того, варто зазначити, що основні засоби можуть брати участь у виробництві повністю або частково, передаючи свою вартість готовому продукту через амортизаційні відрахування.

З економічної точки зору основні засоби мають кілька важливих характеристик [9]:

- ✓ капітальна інвестиція – основні засоби є капітальними інвестиціями, оскільки потребують значних витрат при їх придбанні або створенні. Ці витрати формують частину довгострокових активів підприємства і повертаються через амортизацію та генерування прибутку;

- ✓ знос та амортизація – з часом основні засоби зношуються, що зменшує їхню корисність та економічну цінність. Амортизація – це процес систематичного розподілу вартості основних засобів на витрати протягом їхнього корисного терміну служби. Амортизаційні відрахування дозволяють підприємству поступово відновлювати вкладений капітал у вигляді нових інвестицій;

- ✓ ефективність використання основних засобів – визначається рівнем їхньої продуктивності, тобто тим, наскільки вони сприяють виробництву продукції або наданню послуг. Недостатнє або нераціональне використання основних засобів може призвести до збільшення витрат і зниження конкурентоспроможності підприємства.

У наш час немає загально визнаного розуміння та однастайності щодо переліку компонентів терміна "основні засоби", що закріплено чинним законодавством. У нормативній базі існує декілька різних підходів до його визначення (рис. 1.2) [24].

Аналіз визначень терміна "основні засоби", викладених у регламентах, свідчить про те, що при формулюванні цього поняття більше уваги приділяється їх актуальності (тобто наявності матеріальної форми), призначенню (незалежно від того, використовуються вони у виробництві, постачанні товарів або здаються

в оренду іншим суб'єктам господарювання) та терміну корисного використання (понад 1 рік або один операційний цикл, якщо він триває більше року) [24].

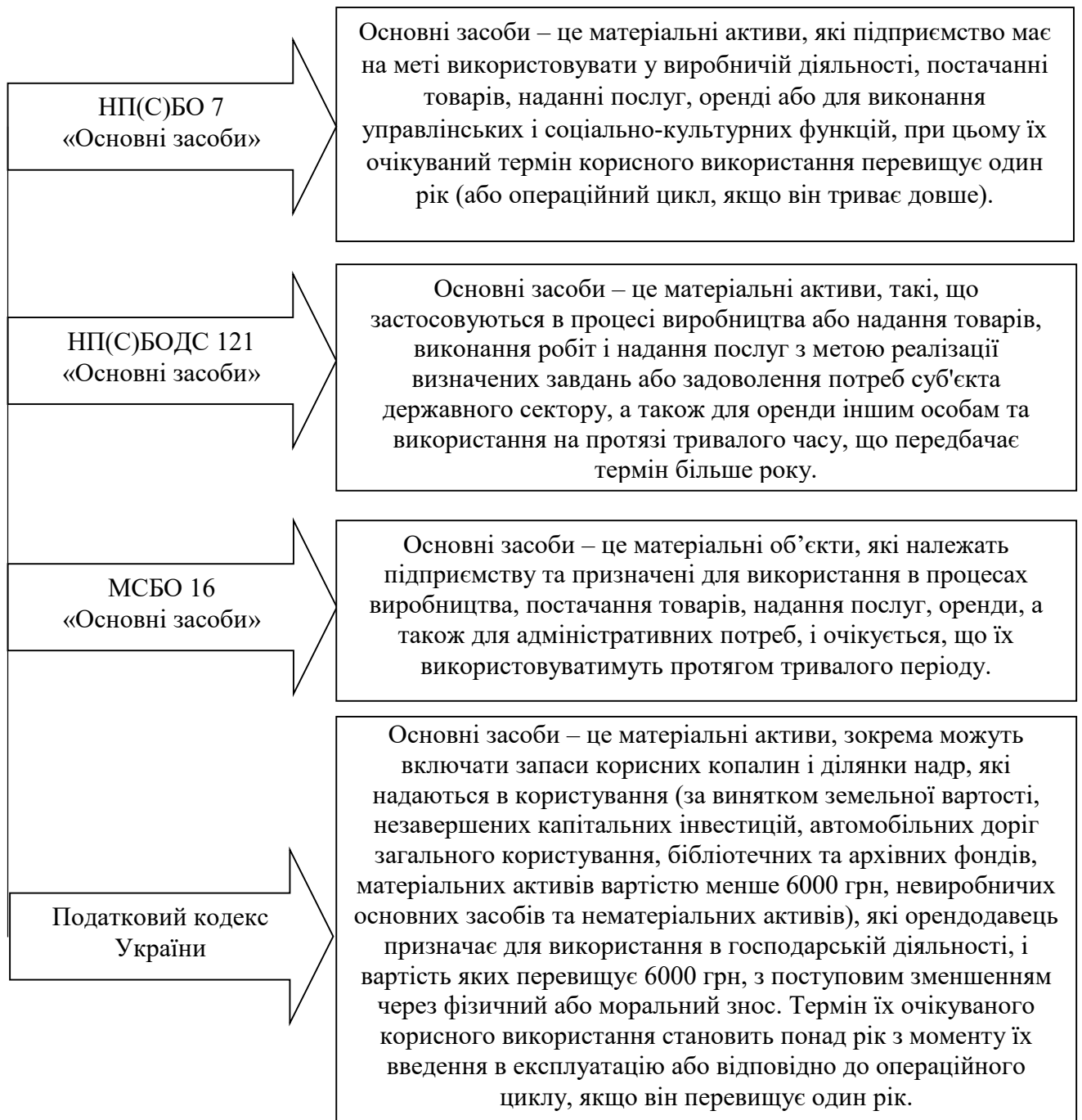

Рис. 1.2. Основний зміст визначення терміна «основні засоби» відповідно до нормативно-правової бази України

Джерело: систематизовано на основі [24]

Для деталізації аналогій і відмінностей між національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку основних засобів корисно подати

інформацію у вигляді таблиці, що дозволить здійснити порівняльний аналіз теоретичних основ, визначених цими стандартами (Додаток А).

Наведенні вище ключові критерії для ідентифікації основних засобів слугують основою для формулювання поняття "основні засоби" в нормативних актах. Це означає, що за цими критеріями основні засоби зберігають свою матеріальну форму протягом тривалого часу.

Основні засоби включають різні види матеріальних активів, такі як будівлі, споруди, машини, обладнання, транспортні засоби, а також інші довготривалі активи, що використовуються у виробничому процесі.

Основні засоби підприємств поділяються на кілька груп залежно від їхнього призначення та характеру використання:

- будівлі та споруди – це об'єкти нерухомості, які використовуються для забезпечення виробничого процесу або надання послуг (заводи, офіси, склади).

- машини та обладнання – основні засоби, що забезпечують виробництво продукції, виконання робіт або надання послуг (виробничі верстати, комп'ютерна техніка);

- транспортні засоби – використовуються для перевезення працівників, сировини та готової продукції;

- інші основні засоби – включають меблі, інструменти, комп'ютерні системи та інші активи.

Кожна з цих груп має різний рівень зносу та специфіку експлуатації, що впливає на методи їх обліку, амортизацію та оцінку вартості.

У податковій системі налічується 16 категорій основних засобів та інших майнових об'єктів [30].

Аналіз сучасних критеріїв класифікації основних засобів свідчить про існування двох окремих систем: бухгалтерської та податкової, які використовуються для нарахування амортизації. Ці класифікації мають різні характеристики, що ускладнює інтеграцію бухгалтерського та податкового обліку. У зв'язку з цим доцільно виділити основні ознаки кожної з класифікацій і об'єднати їх у єдину систему (Додаток А).

Таким чином, розроблена класифікація складається з дванадцяти груп основних засобів у цілому. Крім того, ці групи поділено на два основні блоки. Перший блок включає вісім груп, облік яких ведеться одночасно в бухгалтерському та податковому обліку. Другий блок містить чотири групи основних засобів, які доцільно відображати лише в бухгалтерському обліку.

Для класифікації основних засобів у фінансовій звітності та управлінні ними використовуються класифікаційні критерії, що зображені на Додатку Б.

Впровадження такої класифікації дозволить організувати детальний облік основних засобів, визначити термін їх корисного використання, а також забезпечити ефективний контроль за процесами їх придбання, експлуатації та амортизації.

Варто зазначити, що загальна структура класифікації основних засобів залишилася незмінною, хоча більшість об'єктів тепер віднесені до інших груп. Це було зроблено з метою оптимізації та спрощення обліку, оскільки моніторинг за восьми групами в податковому обліку виявився більш зручним, ніж за шістнадцятьма. Структура груп була сформована так, щоб основна маса об'єктів потрапила до груп з першої по четверту, які тепер включають вісім підгруп (аналогічний розподіл використовувався до прийняття Податкового кодексу України). Групи з меншою кількістю об'єктів були об'єднані в центральній частині списку, утворюючи другу четвірку груп. У результаті, основні засоби, які не підлягають обліку відповідно до податкових норм, тепер зосереджені в останній четвірці груп.

Таким чином, основні засоби є невід'ємною частиною виробничого процесу на підприємстві, що впливає на його довгострокову стійкість та економічну ефективність. Розуміння економічної сутності основних засобів дозволяє підприємствам забезпечити їх ефективне використання, раціональне управління та своєчасну модернізацію, це, у свою чергу, сприяє підвищенню конкурентоспроможності та фінансової стійкості підприємства. Отже, врахувавши думки вчених, нормативно-правові акти, пропонуємо для комунальних підприємств удосконалене визначення терміну «основні засоби», а

саме: матеріальні активи, які використовуються для забезпечення надання суспільно важливих послуг та виконання господарської діяльності, мають тривалий термін використання, зберігають свою натуральну форму в процесі експлуатації, і здатні приносити економічну або соціальну користь протягом більше одного операційного циклу.

1.2. Нормативно-правове забезпечення обліку основних засобів у комунальних підприємствах

Облік основних засобів у комунальних підприємствах регулюється нормативно-правовими актами, які встановлюють загальні правила організації обліку, класифікації, оцінки, амортизації, списання та відображення основних засобів у фінансовій звітності.

При здійсненні обліку основних засобів та підготовці звітності надзвичайно важливим є аналіз нормативно-правового регулювання. Вивчаючи чинні нормативні акти, їх можна класифікувати та представити у вигляді чотирьох рівнів:

I рівень – законодавчий – визначає суть бухгалтерського обліку, його завдання, основні поняття, а також порядок регулювання, організації й ведення бухгалтерського обліку. До цього рівня входять Конституція України, Господарський кодекс України, Податковий кодекс України, а також Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV.

II рівень – нормативний – представлено в Положенні (стандартах) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», яке регулює методологічні основи ведення обліку основних засобів та інших необоротних матеріальних активів, а також включає ряд інших П(С)БО.

III рівень – методичний – містить Інструкцію про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських

операцій підприємств і організацій; Інструкцію з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів та документів і розрахунків; Методичні рекомендації з обліку основних засобів; рекомендації щодо використання реєстрів бухгалтерського обліку та інші нормативно-правові акти.

IV рівень – організаційний – включає накази про облікову політику підприємства; робочий план рахунків для обліку необоротних матеріальних активів; накази про проведення інвентаризації; посадові інструкції; графіки документообігу та інвентаризації; регламенти бухгалтерських та інших адміністративних служб, а також порядок організації та реалізації внутрішнього контролю.

Ця група документів формується в межах системи управління конкретного підприємства.

Важливим законодавчим актом, що регламентує облік основних засобів, є Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV.

Цей закон встановлює правові основи для організації бухгалтерського обліку та підготовки фінансової звітності. Згідно з цим документом, бухгалтерський облік є обов'язковим і має вестися всіма підприємствами, оскільки фінансова, статистична та податкова звітність базується на даних цієї системи.

Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку на підприємстві покладається на власника або уповноважений орган, який керує підприємством відповідно до законодавства та установчих документів.

Податковий кодекс України визначає поняття амортизації, що включає вартість, яка підлягає амортизації, первісну та ліквідаційну вартість, а також класифікацію основних засобів залежно від терміну їх корисного використання та об'єктів, які підлягають амортизації.

Важливе місце в обліку основних засобів займає НП(С)БО 7 «Основні засоби». Це положення визначає методологічні основи формування бухгалтерської інформації про основні засоби та інші необоротні матеріальні

активи, а також вимоги до їх розкриття у фінансовій звітності.

Зокрема, у цьому документі наведені критерії визнання об'єкта основних засобів активом, описані методи оцінки, переоцінки та амортизації, регламентується процес формування даних про зменшення корисності та вибуття основних засобів, а також порядок їх розкриття у примітках до фінансової звітності.

Ще одним важливим документом у сфері обліку основних засобів є Інструкція з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків. Ця інструкція встановлює єдині вимоги до проведення інвентаризацій основних засобів для установ і організацій, визначає їхні завдання, терміни проведення та перелік активів, щодо яких інвентаризація є обов'язковою.

До важливих нормативних документів з обліку основних засобів також відносяться Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів, які містять класифікацію основних засобів, а також визначають методологічні особливості щодо обліку надходження, ремонту, покращення, переоцінки, вибуття, амортизації та оренди основних засобів.

У додатку до методичних рекомендацій представлені типові кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку для операцій з такими активами.

Організаційний рівень регулювання обліку основних засобів на підприємстві передбачає формування Наказу про облікову політику. Важливо пам'ятати, що при проведенні переоцінки окремого об'єкта основних засобів переоцінці підлягають усі об'єкти цієї групи одночасно, щоб уникнути вибіркової переоцінки активів і забезпечити достовірність інформації у фінансовій звітності. У Наказі про облікову політику стосовно об'єктів основних засобів слід відобразити всі принципові питання, для яких існують альтернативні рішення. Рекомендується обирати такі принципи і методи, які сприятимуть формуванню реальних фінансових показників щодо результатів діяльності підприємства.

Таким, чином, нормативно-правове забезпечення обліку основних засобів у комунальних підприємствах є фундаментом для організації ефективного та

прозорого облікового процесу. Воно включає міжнародні та національні стандарти бухгалтерського обліку, Закони України, методичні рекомендації й внутрішні регламенти, які регулюють порядок визнання, оцінки, амортизації та списання основних засобів. Дотримання цих норм дозволяє підприємствам забезпечити точність фінансової звітності, виконання зобов'язань перед державою, інвесторами та громадою, а також сприяє підвищенню рівня управління активами.

1.3. Організаційно-економічна характеристика КП «ЖТТУ»

Комунальне підприємство «Житомирське трамвайно-тролейбусне управління» (КП «ЖТТУ») є підприємством громадського транспорту, яке надає послуги з перевезення пасажирів у місті Житомир. Це підприємство відіграє важливу роль у забезпеченні функціонування трамвайного та троллейбусного транспорту, забезпечуючи комфортні умови для міського перевезення.

Основні функції та послуги:

1. Перевезення пасажирів: КП «ЖТТУ» організовує регулярні перевезення мешканців і гостей Житомира на трамваях і троллейбусах за встановленими маршрутами.

2. Обслуговування та ремонт: Підприємство здійснює технічне обслуговування та ремонт трамваїв і троллейбусів, забезпечуючи безпечність і комфорт перевезень.

3. Розвиток інфраструктури: КП активно займається модернізацією та розвитком транспортної інфраструктури міста, сприяючи покращенню стану трамвайних колій та троллейбусних шляхів.

Комунальне підприємство складається з кількох підрозділів, що спеціалізуються на різних напрямках діяльності:

1) диспетчерська служба, відповідальна за регулювання руху транспорту, контроль за виконанням розкладів та забезпечення безпеки перевезень;

2) автотранспортний цех, який займається технічним обслуговуванням та ремонтом транспортних засобів;

3) експлуатаційний відділ, що відповідає за планування маршрутів, збір статистичних даних та аналіз показників роботи підприємства.

Підприємство активно контролює виконання своїх соціальних зобов'язань, включаючи:

- пільговий проїзд, що забезпечує безкоштовний або знижений проїзд для учасників бойових дій, ветеранів, пенсіонерів та інших пільгових категорій населення;

- екологічна ініціатива, спрямована на розвиток екологічно чистого транспорту, що допомагає знижувати викиди та покращувати екологічну ситуацію в місті.

КП «ЖТТУ» обслуговує кілька десятків трамвайних і тролейбусних маршрутів, щодня перевозячі тисячі пасажирів. Підприємство регулярно проводить модернізацію та оновлення рухомого складу для підвищення якості надаваних послуг.

Комунальне підприємство «Житомирське трамвайно-тролейбусне управління» є ключовим елементом міського транспорту в Житомирі, забезпечуючи надійні та безпечні перевезення для громадян. Його діяльність сприяє соціально-економічному розвитку міста, підвищує якість життя мешканців та сприяє екологічній сталості.

КП «Житомирське трамвайно-тролейбусне управління» функціонує відповідно до чинного законодавства України та Статуту підприємства. Представлено підприємство за економічними кодами класифікації на рис. 1.3.

У процесі господарської діяльності активи постійно трансформуються, і, зрозуміло, що кожен актив може бути фінансований з двох джерел: власних та залучених.

Для оцінки майнового стану підприємства слід проаналізувати динаміку та структуру його активів, а також джерела їх формування. Докладний аналіз цих аспектів дозволяє визначити, на якому рівні підприємство може покладатися на

власні кошти і яку суму необхідно залучити для реалізації господарської діяльності. Крім того, це дозволяє оцінити ефективність використання як власних, так і позикових ресурсів. Аналіз джерел майна підприємства базується на даних балансу (табл. 1.1).

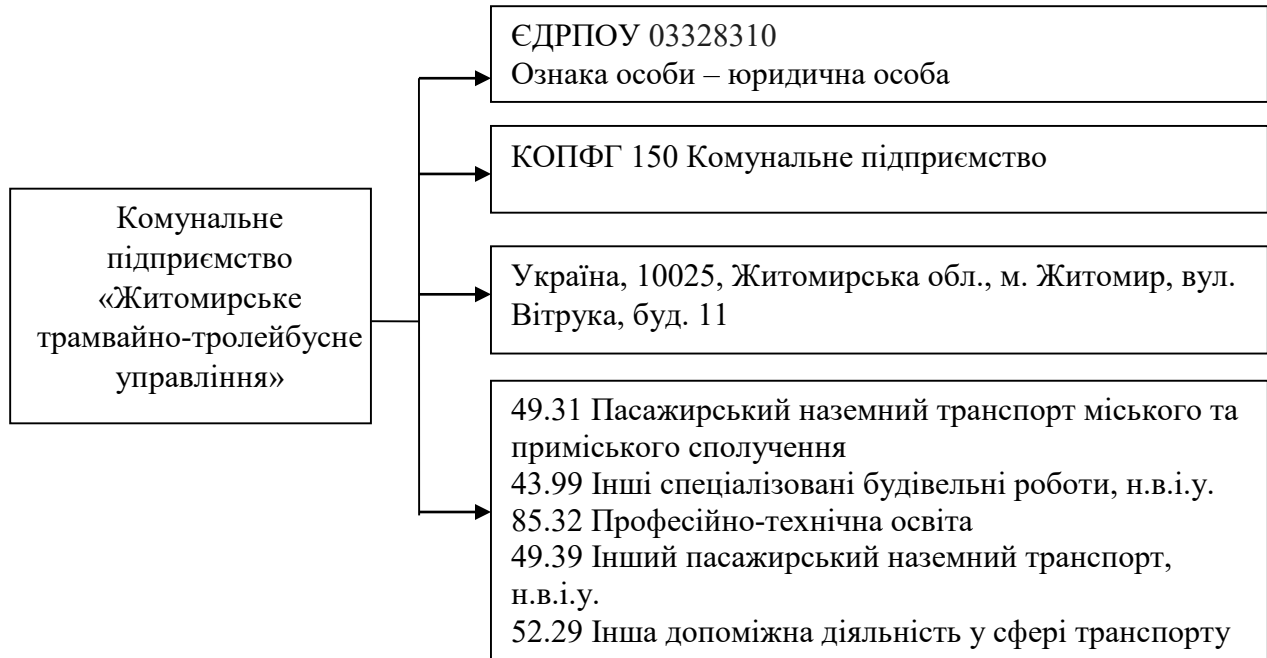

Рис. 1.3. Характеристика КП «Житомирське трамвайно-тролейбусне управління» за кодами економічної класифікації

Джерело: сформовано автором на основі [23]

За 2021-2023 роки вартість майна зросла на 12907 тис. грн. порівняно з 2021 роком. Це викликано збільшення вартості оборотних активів – на 20442 тис. грн. та зменшенням вартості необоротних активів на 7535 тис. грн. порівняно з 2021 роком.

За 2021-2023 роки структура майна не зазнала суттєвих змін. Так в 2021 році переважну частку в структурі майна займали необоротні активи 93,68 %, а в 2023 році їх частка знизилася до 88,85 %. У 2023 році частку оборотних активів в структурі майна зросла до 11,15 %, що викликано перевищенням темпів приросту оборотних активів над необоротними.

Власний капітал за 2021-2023 роки зріс на 283929 тис. грн. що призвело до його зростання в структурі капіталу на 69,28 %.

Характеристика майна та джерел його формування в КП «ЖТТУ»
за 2021-2023 роки (тис.грн.)

Показники	На кінець року			Відхилення 2023 р. до 2021 р.	
	2021	2022	2023	+,-	%
Активи					
1. Необоротні активи:	369098	339834	361563	-7535	-2,0
в т.ч. основні засоби	351182	316239	324153	-27029	-7,7
2. Оборотні активи:	24921	37837	45363	20442	82,0
в т.ч. запаси	14693	14988	27703	13010	88,5
в т.ч. дебіторська заборгованість	1060	1883	2462	1402	2,3 разів
в т.ч. грошові кошти	3669	9653	10127	6458	2,8 разів
Пасиви					
1. Власний капітал	61762	307156	345691	283929	5,6 разів
в т.ч. зареєстрований капітал	322737	757737	757737	435000	2,3 разів
нерозподілений збиток	-272623	-367452	-399207	126584	46,4
2. Довгострокові зобов'язання	273825	49531	32233	-241592	-88,2
3. Поточні зобов'язання і забезпечення	58432	20984	29002	-29430	-50,4
БАЛАНС	394019	377671	406926	12907	3,3

Джерело: розраховано автором на основі [23]

Таке зростання спричинено зростанням зареєстрованого капіталу на 435000 тис. грн. та нерозподіленого збитку на 126584 тис. грн. (46,43 %). Залучений капітал підприємства за 2021-2023 роки зменшився зокрема через: довгострокові зобов'язання на 241592 тис. грн. (88,23 %) та поточні зобов'язання – на 2943 тис. грн. (50,37 %). За 2021-2023 роки відбулася зміна структури капіталу. Так, в 2021 році власний капітал займав 15,67 % від всього капіталу, довгострокові зобов'язання – 69,50 %, поточні зобов'язання – 7,13 %.

Отже, КП «ЖТТУ» демонструє позитивну динаміку у відновленні активів та скороченні зобов'язань. Загальні доходи в 2023 році відновилися до рівня 2021 року, що свідчить про стабілізацію фінансової діяльності. Зменшення зобов'язань у структурі активів є важливим досягненням, яке підвищує фінансову незалежність. Рентабельність активів зберігається на стабільно високому рівні, що

підтверджує ефективність управління активами. Підприємству варто продовжувати політику зменшення зобов'язань і водночас працювати над збільшенням доходів шляхом оптимізації використання активів.

Порядок формування фінансових результатів наведено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Динаміка фінансових результатів КП «ЖТТУ» за 2021-2023 рр.

Показники	Роки			Відхилення 2023 р. до 2021 р, +/-
	2021	2022	2023	
Чистий дохід від реалізації послуг	81256	88627	116015	34759
Собівартість реалізованої послуг	257805	242698	285186	27381
Валовий: прибуток (збиток)	-176549	-154071	-169171	7378
Інші операційні доходи	189468	175823	155177	-34291
Адміністративні витрати	-6825	-6974	-7981)	1156
Інші операційні витрати	-18099	-97642	-10667	7432
Інші фінансові доходи	94	522	1367	1273
Інші доходи	2466	1409	2067	-399
Інші витрати	-1962	-191	-676	-1286
Фінансові витрати	-14688	-13705	-1871	-12817
Фінансовий результат до оподаткування	-26095	-94829	-31755	5660
Податок на прибуток	-	-	-	-
Чистий фінансовий результат (чистий збиток)	-26095	-94829	-31755	5660

Джерело: розраховано автором на основі [23]

Дані, табл. 1.2 свідчать, що у 2023 році спостерігалось зростання чистого доходу від реалізації на 34 759 тис. грн. у порівнянні з 2021 роком, що було зумовлено підвищенням вартості квитків. Проте за цей період також відбулося зменшення інших операційних доходів на 34 291 тис. грн. та інших доходів підприємства на 399 тис. грн. у порівнянні з 2021 роком. Водночас у 2023 році спостерігався приріст собівартості послуг з перевезення на 27 381 тис. грн. Незважаючи на це, валовий збиток з 2021 по 2023 роки знизився на 7 378 тис. грн. у порівнянні з 2021 роком, що свідчить про поліпшення управління витратами.

Протягом 2021-2023 років спостерігалось зростання адміністративних витрат на 1 156 тис. грн. та інших витрат на 7 432 тис. грн. Водночас КП «ЖТТУ» змогло зменшити інші операційні витрати на 1 286 тис. грн. і фінансові витрати на 12 817 тис. грн. Проте в 2023 році чистий збиток становив 31 755 тис. грн., що на 5 660 тис. грн. перевищує показник за 2021 рік.

Динаміка доходів і витрат КП «ЖТТУ» за 2021-2023 роки наведена на рис. 1.4.

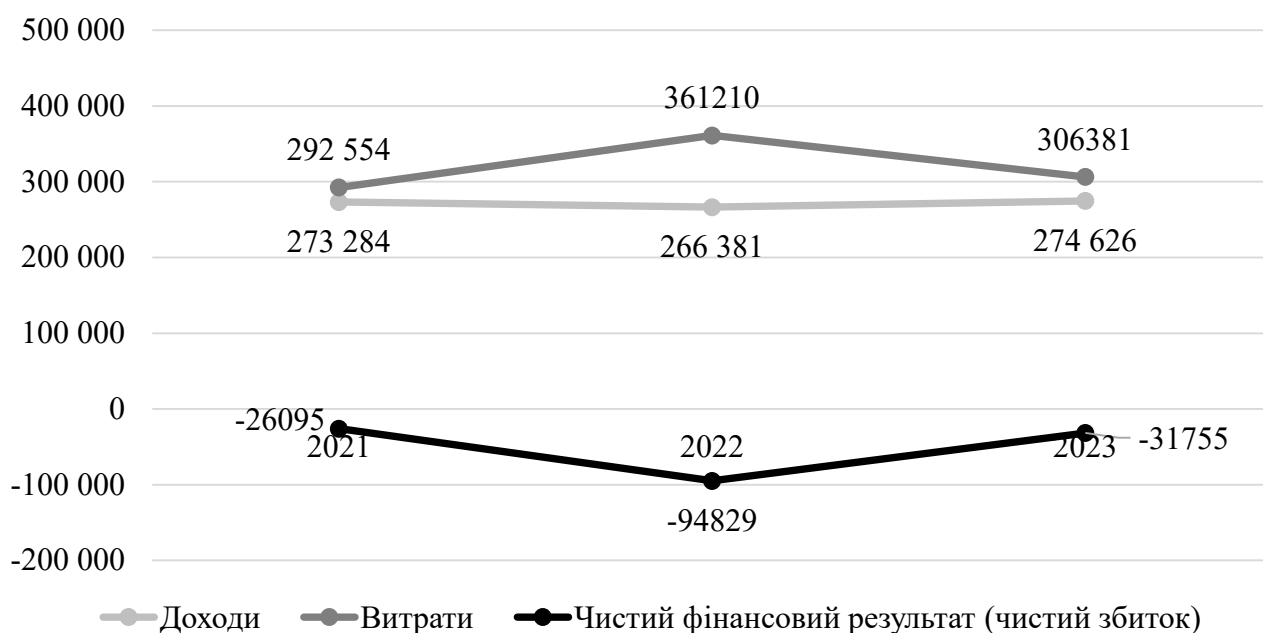

Рис. 1.4. Динаміка доходів і витрат КП «ЖТТУ» за 2021-2023 рр. (тис.грн.)

Джерело: розраховано автором на основі [23]

У 2023 році сукупні доходи КП «ЖТТУ» становили 274626 тис. грн., що на 82598 тис. грн. (43,01 %) перевищує показник за 2021 рік, а витрати – 306381 тис. грн., що на 13827 тис. грн. (4,73 %) перевищує показник за 2021 рік. У 2021 році переважну частку в структурі доходів займали інші операційні доходи 69,34 %, а найменшу - інші фінансові доходи 0,03 %. У 2023 році структура доходів дещо змінилася переважну частку в структурі доходів займали інші операційні доходи 56,51 %, частка чистого доходу від реалізації послуг зросла до 42,24 %, а найменшу - інші фінансові доходи 0,50 %.

У 2021 році переважну частку в структурі витрат займала собівартість послуг з перевезення 88,12 %, а найменшу - інші витрати 0,67 %. У 2023 році

структура витрат не зазнала суттєвих змін. Переважну частку в структурі витрат займала собівартість послуг з перевезення – 93,08 %, а найменшу - інші витрати 0,22 %. Отже, діяльність підприємства є збитковою, оскільки вартість квитків за проїзд не покриває витрат на функціонування КП «ЖТТУ».

Комплексна економічна характеристика, яка відображає зусилля підприємства, спрямовані на забезпечення динамічності розвитку і досягнення поставлених цілей у різних напрямках діяльності наведена в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Показники прибутковості у КП «ЖТТУ» за 2021-2023 рр.

Показники	Роки			Відхилення 2023 до 2021 рр., +,-
	2021	2022	2023	
Рентабельність активів	-6,6	-25,1	-7,7	-1,1
Рентабельність власного капіталу	-36,0	-153,5	-10,2	25,8
Рентабельність оборотних активів	-104,7	-250,6	-68,9	35,8
Рентабельність загальних активів	-2,9	-21,5	-7,3	-4,4
Валова рентабельність собівартості	-68,5	-63,5	-59,3	9,2
Рентабельність операційних витрат	-708,4	-147,3	-921,5	-213,1
Чиста рентабельність витрат	-4,2	-23,9	-10,7	-6,5

Джерело: розраховано автором на основі [23]

Таким чином, КП «ЖТТУ» демонструє позитивну динаміку у відновленні активів та скороченні зобов'язань. Загальні доходи в 2023 році відновилися до рівня 2021 року, що свідчить про стабілізацію фінансової діяльності. Зменшення зобов'язань у структурі активів є важливим досягненням, яке підвищує фінансову незалежність. Рентабельність активів зберігається на стабільно високому рівні, що підтверджує ефективність управління активами. Підприємству варто продовжувати політику зменшення зобов'язань і водночас працювати над збільшенням доходів шляхом оптимізації використання активів, так як діяльність підприємства є збитковою, оскільки вартість квитків за проїзд не покриває витрат на функціонування КП «ЖТТУ».

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

2.1. Організація бухгалтерського обліку основних засобів

Облік основних засобів є важливою складовою бухгалтерського обліку, оскільки ці активи безпосередньо впливають на фінансові результати підприємства. Основні засоби включають в себе всі матеріальні та нематеріальні активи, які використовуються в господарській діяльності протягом тривалого часу. Від правильної організації їх обліку залежить не лише точність фінансової звітності, але й ефективність управління ресурсами підприємства.

Серед основних завдань організації обліку основних засобів можна виділити такі [26]:

- належне документальне оформлення та своєчасне відображення в облікових реєстрах надходжень, внутрішніх переміщень і вибуття об'єктів;
- контроль за збереженням основних засобів;
- моніторинг витрат на ремонт і модернізацію основних засобів;
- коректне розрахунки та відображення у бухгалтерії сум амортизації;
- отримання документально підтверджених та достовірних даних про наявність і рух основних засобів за їх місцями використання;
- виявлення результатів від реалізації об'єктів основних засобів або інших форм вибуття.

Першим кроком у організації обліку основних засобів є їх класифікація. Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», до цієї категорії входять всі активи, які мають тривалий термін використання, пристосовані для виробництва товарів або надання послуг. Основні засоби можуть бути класифіковані за різними ознаками: за призначенням, терміном служби, походженням тощо.

Визнання основних засобів у бухгалтерському обліку базується на певних критеріях. Зокрема, об'єкт може бути визнаний активом лише тоді, коли він

відповідає визначенням активу, має вартісну оцінку, є імовірність отримання економічної вигоди в майбутньому від його використання. Важливо зазначити, що облік основних засобів вимагає дуже уважного підходу до визначення їх вартості.

Оцінка основних засобів є необхідним етапом обліку, який включає первісну оцінку активів, їх подальшу амортизацію, переоцінку та визнання зменшення корисності (рис. 2.1).

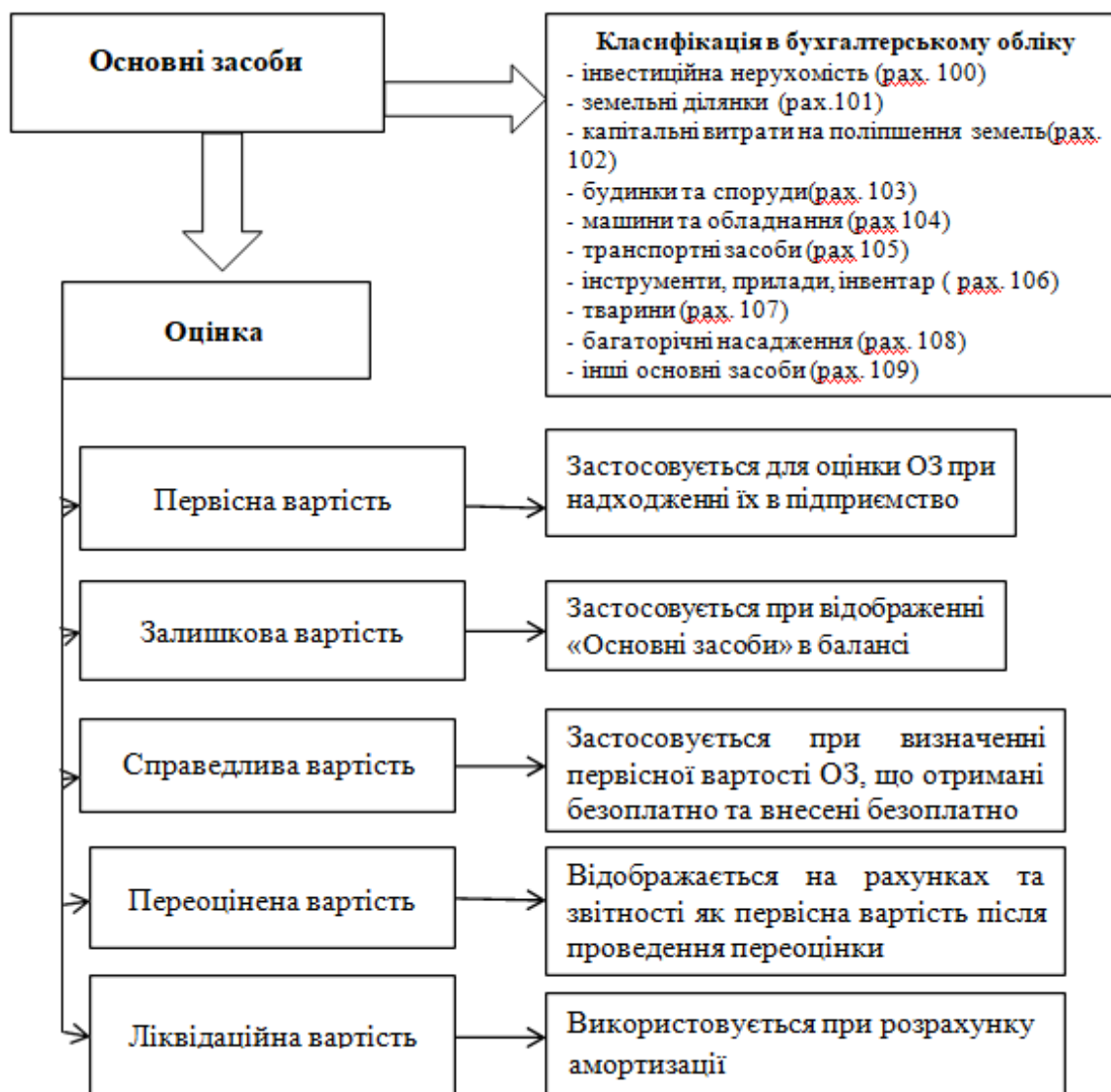

Рис. 2.1. Порядок проведення оцінки основних засобів

Джерело: сформовано на основі [7]

Первісна вартість основних засобів включає всі витрати, пов'язані з їх придбанням, установкою та підготовкою до використання.

Метод амортизації також має значення, адже він впливає на фінансові результати підприємства.

Амортизація основних засобів у комунальних підприємствах — це процес систематичного розподілу вартості активів протягом строку їх корисного використання. Її правильне нарахування забезпечує обґрунтованість витрат та фінансової звітності підприємства.

Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби", комунальні підприємства можуть застосовувати такі методи нарахування амортизації:

1. Прямолінійний метод – амортизація розподіляється рівномірно протягом усього строку корисного використання основного засобу. Використовується для активів, які рівномірно втрачають свою вартість (наприклад, будівлі чи обладнання).

$$A = \text{ПВ} / \text{СКВ},$$

де А – сума амортизації за рік; ПВ – первісна вартість основного засобу; СКВ – строк корисного використання (у роках).

2. Метод зменшення залишкової вартості – амортизація нараховується на залишкову вартість активу із застосуванням встановленої норми. Активи амортизуються швидше у перші роки експлуатації, що підходить для техніки чи машин, які швидко зношуються.

$$A = \text{ЗВ} \times \text{НА}$$

де: ЗВ – залишкова вартість на початок року; НА — норма амортизації.

3. Метод прискореного зменшення залишкової вартості – виступає модифікацією попереднього методу, де використовується подвійна норма амортизації. Застосовується для активів, які на початку експлуатації мають високі витрати на обслуговування.

$$A = \text{ЗВ} \times 2 \times 1/\text{СКВ}$$

4. Кумулятивний метод – вартість активу списується у пропорції, що зменшується з кожним роком експлуатації. Використовується для активів із високою продуктивністю у перші роки експлуатації.

$$A = (\text{СКР} / \text{СКС}) \times (\text{ПВ} - \text{ЛВ})$$

де: СКР – кількість років, що залишилися до кінця використання; СКС –

сума кількості років експлуатації; ЛВ – ліквідаційна вартість.

Виробничий метод – амортизація залежить від фактичного обсягу використання основного засобу (наприклад, кількості виробленої продукції або пробігу техніки). Застосовується для активів, чий знос прямо залежить від інтенсивності використання.

$$A = [\text{ФО} \times (\text{ПВ} - \text{ЛВ})] / \text{ЗРО}$$

де ФО – фактичний обсяг роботи за період; ЗРО – загальний ресурс об'єкта.

На основі дослідження виділимо особливості застосування методів у комунальних підприємствах:

1. Прямолінійний метод найчастіше використовується в комунальних підприємствах, оскільки забезпечує рівномірний розподіл витрат, що відповідає специфіці їхньої діяльності.

2. Виробничий метод підходить для обліку транспортних засобів, обладнання водо- чи теплопостачання, де важливим є обсяг виконаних робіт.

3. Методи зменшення залишкової вартості та прискореного списання можуть застосовуватися для обладнання з високою початковою продуктивністю, але швидким моральним або фізичним зносом.

4. Кумулятивний метод дозволяє враховувати зміну корисності активу протягом строку його експлуатації.

Вибір методу амортизації залежить від характеру основного засобу, його строку служби та умов використання. У комунальних підприємствах ключовим є забезпечення прозорого та обґрунтованого розподілу витрат на амортизацію, що сприяє ефективному управлінню активами, збереженню їх функціонального стану та формуванню об'єктивної фінансової звітності.

В КП «ЖТТУ» використовують при нараховуванні амортизації основних засобів та нематеріальних активів прямолінійним методом щомісячно із застосуванням строків, установлених для кожного об'єкта. Ліквідаційну вартість об'єктів основних засобів прийняти рівною 0. Переоцінку балансової вартості основних засобів не проводити в цілях недопущення збільшення збитків.

Організація бухгалтерського обліку основних засобів є складним, але необхідним процесом, який впливає на управлінські рішення і фінансову звітність підприємства. Забезпечення відповідності методичних підходів, а також принципів обліку основних засобів є запорукою точної та надійної фінансової інформації.

Принципи обліку основних засобів — це основоположні правила та підходи, які забезпечують єдність, точність та об'єктивність ведення бухгалтерського обліку цих активів. Вони виконують кілька важливих функцій, що сприяють ефективному управлінню майном підприємства

Систематизація обліку основних засобів допоможе підприємствам не лише дотримуватись законодавчих вимог, але й підвищити ефективність управління своїми активами. Саме тому в таблиці 2.1 розглянемо принципи обліку основних засобів.

Таблиця 2.1

Принципи обліку основних засобів

Принципи	Характеристика
Принцип постійності	Цей принцип полягає в тому, що підприємство повинно застосовувати однакові методи обліку і оцінки протягом звітного періоду, що забезпечує зіставність фінансової звітності. Змінюючи методи обліку, підприємство повинно розкривати цю інформацію у своїй звітності
Принцип єдиного грошового вимірника	усі операції з основними засобами відображаються у національній валюті
Принцип відповідності доходів і витрат	амортизаційні відрахування мають співвідноситися із доходами, отриманими від використання основних засобів
Принцип об'єктивності	Важливим аспектом є забезпечення об'єктивності даних бухгалтерського обліку. Усі транзакції з основними засобами повинні документально підтверджуватися, а важливі рішення, пов'язані з прийняттям облікової політики, мати чіткий та аргументований підхід, що базується на фактах
Принцип обачності	Підприємства повинні діяти обачно при оцінці своїх активів, що включає в себе уникнення перевищення активів та доходів над зобов'язаннями та витратами. Це особливо важливо в контексті амортизації та зниження вартості основних засобів
Принцип безперервності	Цей принцип передбачає, що підприємство буде продовжувати свою діяльність у рамках облікових періодів, що означає, що облік основних засобів має ґрунтуватися на припущенні, що підприємство існуватиме у прийдешньому

Джерело: систематизовано автором на основі [31]

Отже, принципи обліку основних засобів – це фундамент, що забезпечує правильну організацію бухгалтерського процесу, його відповідність вимогам законодавства, економічним реаліям і потребам управління.

Завдяки використанню принципів обліку основних засобів підприємства досягають таких переваг:

- стабільність облікових процедур;
- легкість у проведенні аудитів і перевірок;
- зниження ризиків фінансових помилок;
- підвищення ефективності управління активами;
- відповідність міжнародним стандартам бухгалтерського обліку.

Таким чином, організація обліку основних засобів, заснована на зазначених підходах і принципах, дозволяє забезпечити ефективний контроль за їх використанням, формуванням достовірної фінансової звітності та прийняттям управлінських рішень. Систематизація обліку основних засобів допоможе підприємствам не лише дотримуватись законодавчих вимог, але й підвищити ефективність управління своїми активами.

2.2. Документальне оформлення операцій з обліку основних засобів комунальних підприємств

Отримання актуальної, повної та точної інформації про підприємницькі операції має велике значення для ефективного управління виробництвом. Основним джерелом такої інформації є документація, що стосується господарських операцій. Раціональна та належна організація первинного бухгалтерського обліку, яка забезпечує повне відображення всіх економічних фактів та гарантує юридичне підтвердження точності наданих даних, є ключовою умовою для успішного ведення бізнесу.

Документальне оформлення є невід'ємною частиною бухгалтерського обліку основних засобів, забезпечуючи юридичне обґрунтування господарських

операцій, їх достовірність і правильне відображення у фінансовій звітності. Для комунальних підприємств, які управляють значними активами, це особливо важливо, адже облік основних засобів впливає на ефективність управління майном, планування ремонтів і модернізацій, а також контроль за його використанням.

Виділимо ключові етапи документального оформлення операцій з основними засобами у комунальних підприємствах (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Ключові етапи документального оформлення операцій з основними засобами у
КП «ЖТТУ»

Операція	Документи	Призначення
Придбання основних засобів	<ul style="list-style-type: none"> • договір купівлі-продажу; • рахунок-фактура або накладна на отримання; • акт приймання-передачі (форма ОЗ-1) 	підтвердження факту придбання та введення в експлуатацію основного засобу
Введення в експлуатацію	<ul style="list-style-type: none"> • акт приймання-передачі основного засобу (форма ОЗ-1) 	оформлення початку використання активу у господарській діяльності підприємства
Нарахування амортизації	<ul style="list-style-type: none"> • розрахунок амортизації за затвердженим методом (на основі внутрішнього розпорядження підприємства) 	обґрунтування списання частини вартості основного засобу на витрати підприємства
Переоцінка основних засобів	<ul style="list-style-type: none"> • акт переоцінки; • звіт незалежного оцінювача (за потреби) 	оновлення даних щодо балансової вартості основних засобів відповідно до ринкових умов
Ремонт та модернізація	<ul style="list-style-type: none"> • дефектний акт; • акт виконаних робіт (за потреби – договір із підрядною організацією); • акт введення в експлуатацію після модернізації. 	підтвердження витрат на покращення технічного стану основного засобу
Вибуття основних засобів	<ul style="list-style-type: none"> • акт списання (форма ОЗ-3); • акт приймання-передачі у разі реалізації активу; • протокол комісії з ліквідації. 	відображення операцій з продажу, ліквідації або передачі основного засобу іншому суб'єкту

Джерело: систематизовано автором на основі [24]

Отже, проаналізувавши дані табл. 2.2 та графік документообороту, який КП «ЖТТУ» складається по підрозділах, пропонуємо вести класифікацію документів, пов'язаних з обліком основних засобів:

- первинні документи: акти приймання, накладні, договори тощо;
- облікові документи: інвентарні картки, журнали реєстрації засобів;
- звітні документи: оборотно-сальдові відомості, форми фінансової звітності.

Застосування класифікації документів дозволить КП «ЖТТУ» систематизувати дані у первинних, облікових і звітних документах, це полегшить аналіз стану основних засобів, планування їх використання та модернізації. Чітке розділення документів за категоріями спростить контроль за їх використанням і оформленням, а внутрішні аудити або перевірки зможуть бути спрямовані на конкретні типи документів, що підвищує ефективність контролю. Також, дана класифікація дозволить уникати дублювання даних, зменшує ризик втрати важливої інформації та прискорює обробку документів.

Для того, щоб документи виконували свою функцію належним чином, важливо дотримуватися певних вимог до їх оформлення, а саме:

- повнота інформації – усі документи повинні містити вичерпну інформацію про операцію: назву, дату, вартість, підписи відповідальних осіб, дані про контрагентів (у разі їх участі);
- дотримання форми документів – комунальні підприємства зобов'язані використовувати уніфіковані форми первинної документації, затверджені законодавством, або внутрішньо розроблені форми, які відповідають вимогам Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»;
- своєчасність оформлення – первинні документи повинні складатися одразу після проведення господарської операції, щоб уникнути спотворення даних;
- зберігання документів – документи з обліку основних засобів повинні зберігатися протягом установленого законодавством терміну (не менше трьох років після закінчення їх використання).

Для документального оформлення окремих операцій (наприклад, списання, переоцінки чи ремонту) в КП «ЖТТУ» створюється спеціальна комісія. Її завдання: перевірка технічного стану активів; обґрунтування доцільності списання або ремонту; складання актів і протоколів для бухгалтерії.

Отже, під час дослідження було виділено поширені проблеми у документальному оформленні операцій в КП «ЖТТУ»: помилки в заповненні первинних документів; затримки у складанні документів; недотримання законодавчих вимог.

Тому, потрібно застосувати наступні шляхи вирішення, зокрема: навчання персоналу; впровадження систем внутрішнього контролю; автоматизація облікових процесів через бухгалтерські програми (наприклад, BAS Бухгалтерія, 1С); впровадження електронного документообігу (згідно із Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг»); зберігання документів у хмарних системах.

Таким чином, документальне оформлення операцій з обліку основних засобів у комунальних підприємствах є ключовим елементом бухгалтерського процесу. Воно забезпечує юридичну правомірність операцій, їх достовірне відображення в обліку та звітності, а також сприяє прозорості діяльності підприємства перед громадськістю та контролюючими органами. Чітка організація цього процесу допомагає підвищити ефективність управління активами та уникнути фінансових порушень.

2.2. Облік основних засобів у бухгалтерському обліку у КП «ЖТТУ»

Облік основних засобів у КП «ЖТТУ» проводиться згідно з вимогами НП(С)БО 7 "Основні засоби", МСБО 16 "Основні засоби" та Податкового кодексу України [24].

Основні засоби у КП «ЖТТУ» згідно з Положення про облікову політику визнаються матеріальними необоротними активи, вартість яких перевищує 20 000 грн без ПДВ, і строком корисного використання (експлуатації) з дати введення в експлуатацію становить понад один рік.

Організація обліку основних засобів у КП «ЖТТУ» передбачає ведення як синтетичного, так і аналітичного обліку, що забезпечує повноту, точність і

деталізацію інформації про основні засоби підприємства.

Для ведення обліку та узагальнення інформації про наявність та рух основних засобів, використовуються рахунок 10 «Основні засоби» (табл. 2.3) [24].

Таблиця 2.3

Характеристика рахунку 10 «Основні засоби»

10 «Основні засоби»	
Призначено для обліку та узагальнення даних про наявність і рух власних об'єктів або об'єктів, отриманих на умовах фінансової оренди, а також орендованих цілісних майнових комплексів, що входять до складу основних засобів, демістуючи також об'єкти інвестиційної нерухомості.	
Дт	Кт
фіксується надходження основних засобів на баланс підприємства, які можуть бути придбані, створені або отримані безкоштовно. Вони враховуються за первісною вартістю. Крім того, тут відображаються витрати на поліпшення об'єктів (таких як модернізація, модифікація, дообладнання або реконструкція), що веде до збільшення майбутніх економічних вигод, які спочатку очікувалися від використання об'єкта. Також у цій частині записується сума дооцінки вартості об'єкта основних засобів та враховується сума створеного забезпечення, включаючи ресурси на рекультивацию порушених земель, відповідно до вимог законодавства	відображаються вибуття основних засобів через продаж, безоплатну передачу або невідповідність критеріям визнання активом, а також часткова ліквідація об'єктів, включаючи суму уцінки основних засобів

Джерело: сформовано на основі [24]

Інформація про відповідні групи основних засобів КП «ЖТТУ» відображає згідно Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій на рахунку 10 «Основні засоби» та субрахунках до нього з деяким уточненням затвердженим Положенням про облікову політику (табл. 2.4).

Приклади операцій, що відображаються у синтетичному обліку:

- придбання основних засобів: Дт 10 – Кт 63;
- нарахування амортизації: Дт 23, 91, 92, 93 – Кт 13;
- списання основних засобів: Дт 13, 976 – Кт 10.

Синтетичний облік узагальнює дані аналітичного обліку і забезпечує відображення інформації в узагальненій формі для складання фінансової звітності. Аналітичні дані є деталізацією синтетичних показників, що дозволяє отримувати інформацію для управління активами підприємства та проведення контролю.

Витяг по рахунку 10 «Основні засоби» з
Робочого плану рахунків бухгалтерського обліку КП «ЖТТУ»

Код рахунку	Назва рахунку
100	Інвестиційна нерухомість
101	Земельні ділянки
102	Капітальні витрати на поліпшення земель
103	Будинки та споруди
104	Машини та обладнання
105	Транспортні засоби
105БО	Транспортні засоби/безкоштовно
1053С	Транспортні засоби/ЗСУ
106	Інструменти, прилади та інвентар
107	Тварини
108	Багаторічні насадження
109	Інші основні засоби
1091	Інші основні засоби
1092	Основні засоби призначені для продажу

Джерело: Робочий план рахунків бухгалтерського обліку КП «ЖТТУ»

Аналітичний облік основних засобів у КП «ЖТТУ» ведеться за кожним об'єктом окремо, що дозволяє отримувати детальну інформацію про кожен актив. Для цього використовуються такі реєстри (рис. 2.2). Аналітичний облік також дозволяє проводити деталізацію за джерелами фінансування придбання (бюджетні кошти, власні кошти підприємства, кредити) та за об'єктами амортизації.

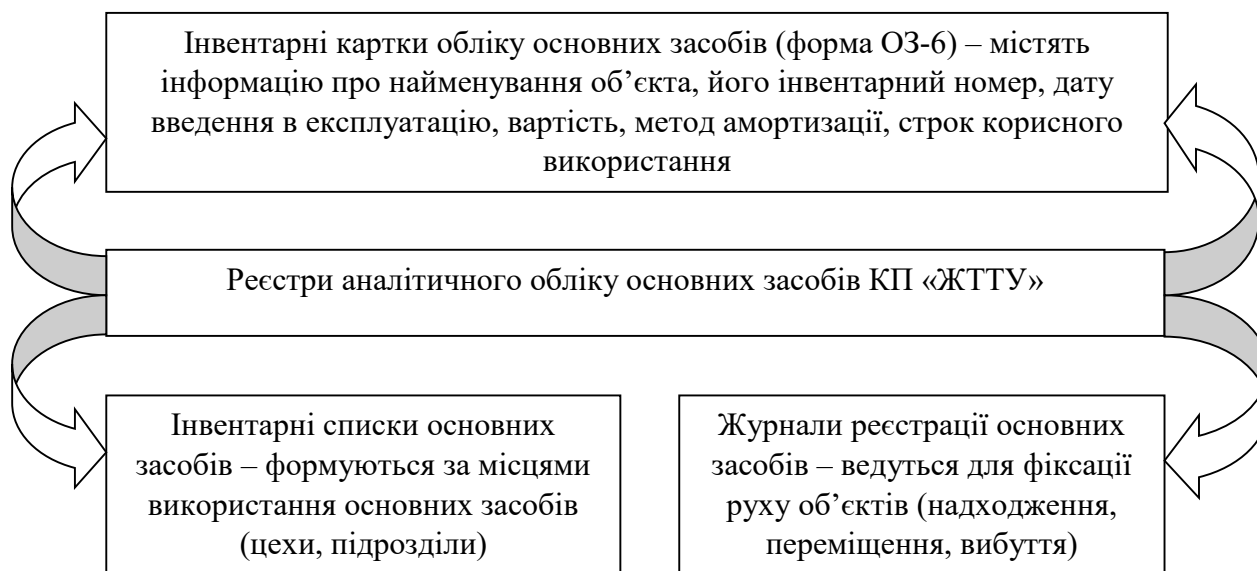

Рис. 2.2. Реєстри аналітичного обліку основних засобів КП «ЖТТУ»

Джерело: сформовано на основі [24]

Синтетичний та аналітичний облік основних засобів у КП «ЖТТУ» є взаємопов'язаними складовими облікової системи, що забезпечують комплексний підхід до управління основними засобами. Така організація обліку дозволяє ефективно використовувати активи підприємства, проводити контроль за їх збереженням та своєчасно формувати достовірну фінансову звітність.

На основі даних синтетичного та аналітичного обліку інформація про основні засоби відображається у фінансовій звітності підприємства:

1. Баланс (форма № 1) – основні засоби відображаються у розділі I активу за залишковою вартістю (первісна вартість мінус знос).

2. Звіт про фінансові результати (форма № 2) – амортизаційні витрати включаються до складу операційних витрат залежно від напрямку їх використання (виробничі, адміністративні тощо).

3. Примітки до фінансової звітності – розкриваються додаткові відомості про рух основних засобів, методи амортизації, переоцінку тощо.

Перед поданням фінансової звітності проводиться звірка даних між: оборотно-сальдовими відомостями, інвентарними реєстрами, фінансовою звітністю. Це забезпечує відповідність даних у всіх облікових реєстрах і підвищує достовірність звітності.

Таким чином, процес формування інформації про основні засоби – від синтетичних рахунків до складання фінансової звітності – дозволяє комунальному підприємству забезпечити точність обліку, прозорість управління активами та відповідність законодавчим вимогам. Чітка організація облікового процесу сприяє покращенню управління основними засобами та підвищенню ефективності діяльності підприємства.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ НАЯВНОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

3.1. Методика аналізу структури та динаміки основних засобів

Основні засоби відіграють ключову роль у функціонуванні будь-якого підприємства, оскільки вони становлять матеріально-технічну базу для здійснення господарської діяльності. Їхній стан, вартість і ефективне використання безпосередньо впливають на фінансові результати підприємства, продуктивність та конкурентоспроможність на ринку.

Оцінка основних засобів проводиться на різних етапах їхнього життєвого циклу: при придбанні, модернізації, зношенні та ліквідації. Основними методами оцінки є:

- ✓ первісна вартість – це сума витрат на придбання або створення активу, включаючи всі витрати на доставку, монтаж та налаштування;
- ✓ переоцінка вартості – у випадку суттєвих змін ринкової вартості основних засобів підприємство може проводити переоцінку для відображення їхньої поточної вартості;
- ✓ залишкова вартість – це вартість основних засобів після відрахування амортизації, відображає поточну економічну цінність активу для підприємства.

Проаналізуємо динаміку, склад та структуру основних засобів на основі загальної класифікації та наявних даних про КП «ЖТТУ» на початок та кінець 2021-2023 рр. (рис. 3.1, рис. 3.2, рис. 3.3 та Додаток В).

У період з 2020 до 2022 року загальна вартість основних засобів зросла на 140,9 млн грн (40,6%). Основними факторами зростання стали: транспортні засоби, вартість яких зросла на 135,9 млн грн (46,3%), що свідчить про активне оновлення або надходження нових об'єктів у цій групі; машини та обладнання зросли на 2,6 млн грн (17,0%), що також демонструє поступове оновлення технічних засобів підприємства; зростання в групі будинків, споруд і передавальних пристроїв склало 1,7 млн грн (4,7%).

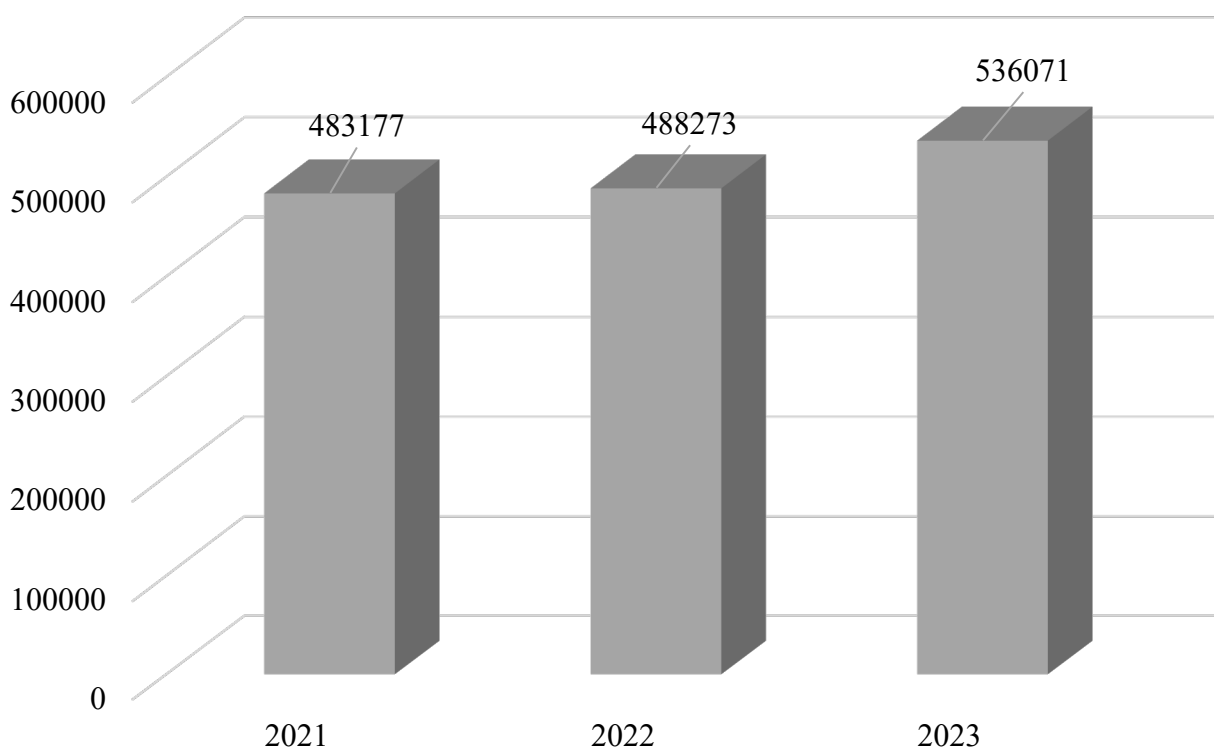

Рис. 3.1. Динаміка основних засобів КП «ЖТТУ» у 2021-2023 рр., тис.грн.

Джерело: сформовано автором на основі [23]

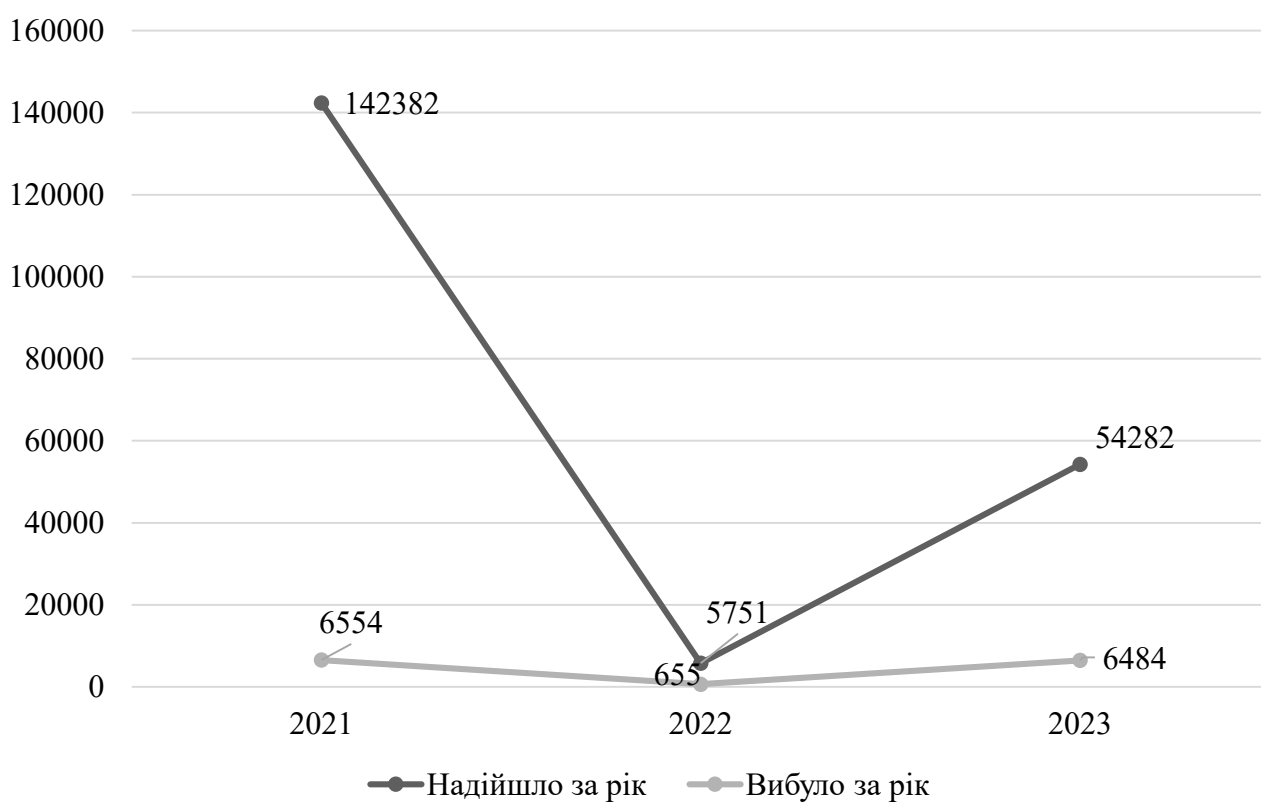

Рис. 3.2. Динаміка надходжень та вибуття основних засобів КП «ЖТТУ» у 2021-2023 рр., тис.грн.

Джерело: сформовано автором на основі [23]

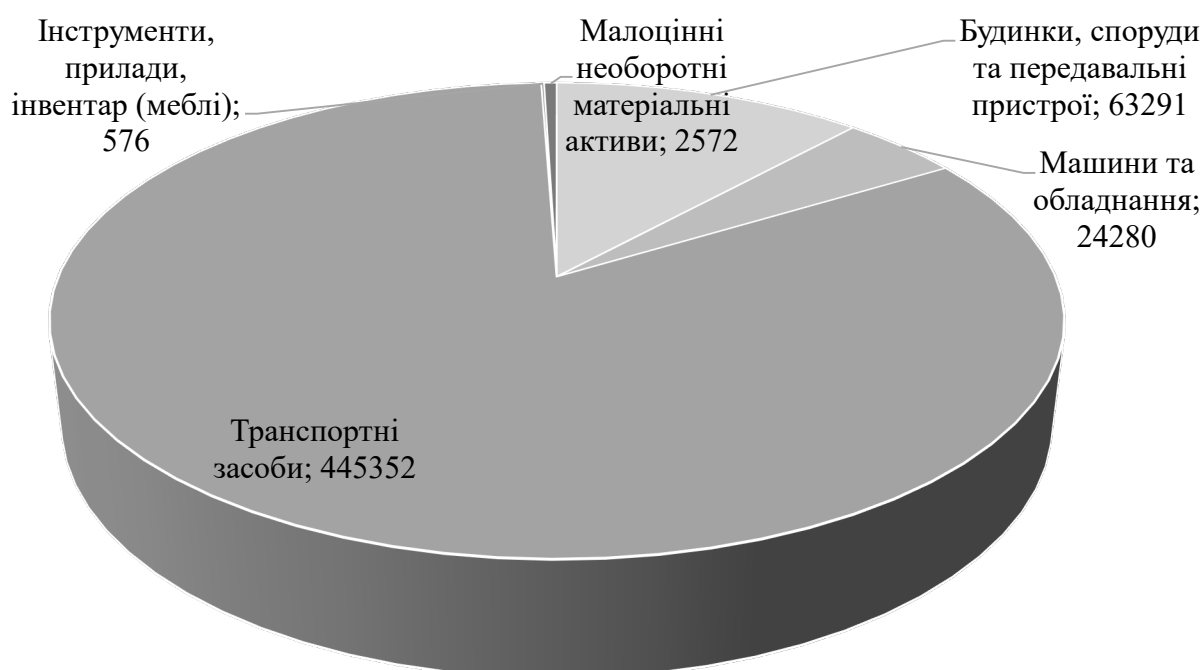

Рис. 3.3. Структура основних засобів КП «ЖТТУ» у 2023 році, тис.грн.

Джерело: сформовано автором на основі [23]

Водночас спостерігалось зменшення вартості інструментів, приладів, інвентарю (меблів) на 32 тис. грн (-7,2%), що свідчить про їхнє списання або часткове вибуття.

Найбільші надходження зафіксовано у 2021 році — 142,4 млн грн, після чого у 2022–2023 роках темпи надходження суттєво знизилися. У 2023 році надходження зменшилися на 88,1 млн грн (-61,9%) порівняно з 2021 роком. Основні зміни відбулися в таких групах: у 2021 році значні надходження відбулися в групі транспортних засобів (140,9 млн грн), однак у 2022 році цей показник суттєво знизився на 119,4 млн грн (-84,7%). Зростання у 2023 році зафіксовано для групи будинків, споруд і передавальних пристроїв – надходження збільшилися на 24,5 млн грн (58,7 рази), що вказує на значні інвестиції у цю групу. Надходження у групі малоцінних необоротних матеріальних активів зросли на 426 тис. грн (136,5%), що є найбільшим відносним приростом.

Вибуття основних засобів залишалось незначним і становило найвищий рівень у 2021 році — 6,6 млн грн, з подальшим зменшенням на 70 тис. грн (-1,1%)

до 2023 року. Найбільше вибуття спостерігалось в групі транспортних засобів — 6,1 млн грн у 2021 році, хоча надалі вибуття скоротилося на 336 тис. грн (-5,5%). Вибуття у групі малоцінних необоротних матеріальних активів зросло на 22 тис. грн (61,1%) у 2023 році, що свідчить про часткове списання зношених об'єктів. Незначні зміни вибуття у групах будинків, споруд і передавальних пристроїв (+131 тис. грн) та машин і обладнання (+130 тис. грн) можуть бути пов'язані з вибраковкою об'єктів.

Загальна вартість основних засобів на кінець 2023 року склала 536,1 млн грн, що на 52,9 млн грн (10,9%) більше порівняно з 2022 роком. Найбільші зміни відбулися в таких групах: група будинків, споруд і передавальних пристроїв зростає на 26,1 млн грн (70,4%), що свідчить про суттєве збільшення інвестицій у цю категорію активів; у групі машин і обладнання приріст склав 8,6 млн грн (54,7%), що також свідчить про оновлення матеріально-технічної бази; у групі малоцінних необоротних матеріальних активів залишок зріс на 1,1 млн грн (76,6%). Водночас зростання залишків у групі транспортних засобів було найменшим у відносному вираженні — 3,9%. Це свідчить про завершення масштабних інвестицій у цю групу, які мали місце у 2021 році.

Дуже важливим доповненням є те, що основні засоби повністю і багаторазово беруть участь у процесі виробництва та переносять свою вартість на готову продукцію частинами, по мірі зносу. Суми зносу основних засобів КП «ЖТТУ» у 2021-2023 років наведена в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Знос основних засобів основних засобів КП «ЖТТУ», тис.грн.

Назва основних засобів	Роки			Відхилення 2023 р. до 2021 р.	
	2021	2022	2023	+,-	%
Будинки, споруди та передавальні пристрої	21009	23385	25773	4764	22,7
Машини та обладнання	9790	12203	14199	4409	45,0
Транспортні засоби	99458	134245	169027	69569	69,9
Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	294	321	361	67	22,8
Малоцінні необоротні матеріальні активи	1444	1880	2558	1114	77,1
Разом	131995	172034	211918	79923	60,6

Джерело: сформовано автором на основі [23]

За аналізований період загальна сума зносу основних засобів зростає з 131995 тис. грн у 2021 році до 211918 тис. грн у 2023 році, що становить приріст на 79923 тис. грн (60,6%). Це вказує на значне накопичення зносу основних засобів, яке пов'язане зі зростанням їхньої експлуатації та відсутністю повного оновлення активів. Найбільшу частку у загальній сумі зносу займають: транспортні засоби — 169027 тис. грн (79,8%) від загальної суми зносу; будинки, споруди та передавальні пристрої — 25773 тис. грн (12,2%); інші групи мають меншу частку, але загальна динаміка вказує на необхідність їх заміни або модернізації.

Таким чином, за період 2021–2023 років загальна вартість основних засобів КП «ЖТТУ» зростає на 188,7 млн грн (54,4%), що свідчить про активну політику оновлення та модернізації активів. Найбільше зростання спостерігалось у групах будинків і споруд (70,4%), машин і обладнання (54,7%), що вказує на спрямування ресурсів у важливі для підприємства об'єкти. Незначне вибуття основних засобів демонструє високу ефективність використання активів та їх збереження.

Для підтримки належного стану основних засобів рекомендуємо КП «ЖТТУ» збільшити інвестиції в модернізацію автопарку, ремонт будівель та оновлення обладнання. Необхідно оптимізувати амортизаційну політику, щоб забезпечити накопичення достатніх коштів для заміни зношених активів. А також необхідно проводити регулярний моніторинг ефективності використання основних засобів та своєчасно списувати об'єкти, які не приносять економічної вигоди. Загалом, високі темпи зростання зносу вказують на інтенсивну експлуатацію активів підприємства, що потребує перегляду стратегії їхнього управління та оновлення.

3.2. Оцінка ефективності використання основних засобів

Основні засоби є невід'ємною складовою активів комунальних підприємств, забезпечуючи матеріальну базу для виконання їхніх функцій. Рациональне управління цими засобами впливає на ефективність діяльності підприємств. У

контексті реформування економіки України, дослідження стану та використання основних засобів набуває особливої актуальності.

Основні засоби виступають стратегічно важливим ресурсом комунальних підприємств, оскільки від їхнього стану і рівня використання залежить якість послуг, що надаються населенню. У сучасних умовах їхнє ефективне управління є одним із ключових завдань для забезпечення стійкого функціонування підприємств. Особливого значення це питання набуває в контексті переходу до енергоефективних технологій, потреби оновлення інфраструктури та обмежених фінансових ресурсів комунальних підприємств.

Основні засоби комунальних підприємств виконують важливу функцію у забезпеченні життєдіяльності населених пунктів. Зокрема, це: обладнання для водопостачання, каналізації, тепломережі; будівлі та споруди, що забезпечують виробничі процеси; транспортні засоби для доставки послуг або матеріалів. Ефективне управління цими засобами визначає економічну стабільність підприємства, а також якість і доступність послуг для споживачів.

За останні десятиліття більшість основних засобів комунальних підприємств не оновлювалися в повній мірі, що призвело до їх високого фізичного та морального зносу. Середній коефіцієнт зносу таких активів часто перевищує 50%, що значно перевищує критичні рівні.

Комунальні підприємства часто працюють в умовах обмеженого бюджету, що унеможлиблює систематичне оновлення матеріально-технічної бази. Це зумовлює залежність від державних субвенцій чи міжнародних грантів, які не завжди покривають потреби підприємств.

До зниження продуктивності обладнання призводять неефективні управлінські рішення стосовно використання основних засобів, відсутність чітких регламентів щодо їх експлуатації та обслуговування.

Ключовим інструментом для підвищення ефективності діяльності комунальних підприємств є аналіз наявності та використання основних засобів, тому що він спрямований на вирішення таких завдань: визначення кількісного та якісного стану основних засобів; оцінка рівня їхнього використання; виявлення

чинників, що впливають на ефективність експлуатації; розробка рекомендацій для покращення управління активами.

Аналіз основних засобів є важливим елементом управлінського обліку, оскільки основні засоби представляють собою значну частку активів підприємства і впливають на його фінансову стійкість і ефективність. Методологія аналізу основних засобів передбачає систематичний підхід до оцінки їх стану, використання, вартості та впливу на загальний фінансовий результат підприємства.

Основні етапи методології аналізу основних засобів:

1. Оцінка наявності основних засобів – першим етапом є визначення структури основних засобів за видами, термінами експлуатації, ступенем зношеності та іншими критеріями. Для цього використовуються такі показники:

- первісна вартість – відображає витрати на придбання або створення засобів;
- залишкова вартість – показує реальну цінність активів після врахування амортизації;
- коефіцієнт зносу – свідчить про ступінь фізичного і морального старіння засобів.

2. Аналіз використання основних засобів – оцінюється рівень залучення активів у господарську діяльність за допомогою таких коефіцієнтів:

- фондівдача – показує, скільки гривень доходу припадає на одну гривню основних засобів;
- фондоємність – демонструє обсяг основних засобів, необхідний для отримання одиниці доходу;
- коефіцієнт інтенсивності використання – характеризує продуктивність активів.

3. Діагностика проблем – на цьому етапі визначаються основні проблеми, зокрема:

- високий рівень зносу основних засобів;
- недостатні інвестиції в оновлення та модернізацію;

- неефективне управління активами.

На основі вище наведеної методології основних засобів здійснимо аналіз наявності та використання основних засобів в КП «ЖТТУ» в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Аналіз наявності та використання основних засобів в КП «ЖТТУ»

Показники	Роки			Відхилення 2023 р. до 2021 р., +,-	Аналіз показника
	2021	2022	2023		
1	2	3	4	5	6
Оцінка наявності основних засобів					
Первісна вартість основних засобів, тис.грн.	483177	488273	536071	52894	Первісна вартість зросла на 52894 тис.грн., що може свідчити про придбання нових активів або модернізацію існуючих або про активні інвестиції в основні засоби.
Залишкова вартість основних засобів, тис.грн.	351182	316239	324153	-27029	Залишкова вартість зменшилася на 27029, що вказує на зростання амортизаційних відрахувань або на зниження фізичного стану активів. Це може свідчити про те, що активи старіють або потребують оновлення.
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,273	0,352	0,395	0,122	Зростання коефіцієнта зносу на 0,122 свідчить про те, що основні засоби стають більш зношеними. Це позитивний сигнал для підприємства, оскільки вказує на необхідність інвестування в оновлення активів.
Аналіз використання основних засобів					
Фондовіддача	0,271	0,266	0,362	0,092	Фондовіддача зросла на 0,092, що вказує на покращення ефективності використання основних засобів. Це свідчить про зростання обсягів виробництва або збільшення доходів від продажів у відношенні до інвестованих в основні засоби.
Фондоємність	3,693	3,765	2,760	-0,933	Падіння фондоємності на 0,933 свідчить про зниження витрат, пов'язаних із продажем, або про зростання ефективності роботи. Це є позитивним знаком для підприємства, оскільки вказує на покращення виводу з одиниці основних засобів.

Продовження табл. 3.2

1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт інтенсивності використання	0,111	0,102	0,103	-0,007	Невелике зниження коефіцієнта інтенсивності використання на 0,007 вказує на стабільність у використанні основних засобів. Це може свідчити про незначні зміни в обсягах виробництва або експлуатації активів.

Джерело: розраховано автором на основі даних КП «ЖТТУ»

Загалом, дані таблиці 3.2 свідчать про певні позитивні тенденції в управлінні основними засобами підприємства. Зростання первісної вартості активів і фондівіддачі вказує на активні інвестиції та покращення ефективності. Проте зростання коефіцієнта зносу та зменшення залишкової вартості можуть вказувати на потребу в модернізації та оновленні основних засобів. Необхідно продовжувати моніторинг і аналіз даних показників для підтримки стабільного і ефективного управління активами.

Проблеми використання основних засобів у комунальних підприємствах:

- застарілість активів – більшість комунальних підприємств експлуатує морально та фізично застаріле обладнання, що підвищує витрати на обслуговування та знижує якість послуг;
- недостатнє фінансування – брак інвестицій у капітальний ремонт і модернізацію основних засобів обмежує можливості підприємств для розвитку;
- неефективна експлуатація – недостатній контроль за використанням активів, зокрема транспорту, машин і устаткування, призводить до непродуктивних витрат і низької фондівіддачі.

Шляхи вдосконалення використання основних засобів:

- модернізація та оновлення активів – запровадження енергоефективних технологій і заміна зношених засобів на нові сприятимуть підвищенню продуктивності;
- оптимізація структури активів – раціональне перерозподілення основних засобів між підрозділами дозволить ефективніше використовувати наявні ресурси;
- автоматизація обліку – впровадження сучасних інформаційних систем для

моніторингу стану і використання основних засобів забезпечить прозорість і оперативність управління;

- підвищення інвестиційної активності – розробка інвестиційних програм, що спрямовані на залучення державних і приватних ресурсів для модернізації активів, має стати пріоритетом;

- підвищення кваліфікації персоналу – навчання працівників сучасним методам управління основними засобами сприятиме ефективному використанню технічного потенціалу підприємств.

Таким чином, аналіз наявності та використання основних засобів у комунальних підприємствах є важливим інструментом для підвищення ефективності їхньої діяльності. Розв'язання проблем застарілості активів, фінансових обмежень та неефективного управління сприятиме не лише покращенню якості послуг, а й сталому розвитку підприємств у довгостроковій перспективі. Інтеграція сучасних технологій та інновацій у процес управління основними засобами дозволить досягти максимальної продуктивності з мінімальними витратами.

3.3. Удосконалення обліку та аналізу основних засобів у комунальних підприємствах

Важливою складовою фінансового управління підприємством є ефективне управління основними засобами. Ефективне управління основними засобами є важливою складовою успішної діяльності будь-якого підприємства, оскільки основні засоби становлять найбільшу частину активів і відіграють ключову роль у виробничому процесі. Вони включають в себе різноманітні матеріальні ресурси, такі як будівлі, машини, обладнання, транспортні засоби та інші активи, які використовуються у виробництві товарів і послуг протягом тривалого часу.

Ефективне управління забезпечує:

- правильне використання основних засобів дозволяє підвищити загальну

продуктивність підприємства, забезпечуючи безперебійну роботу виробничих процесів;

- оптимізація використання основних засобів допомагає знизити витрати на їх обслуговування та утримання, а також покращити енергетичну ефективність;

- систематичне обслуговування, регулярний ремонт та модернізація основних засобів сприяють продовженню їхнього терміну служби, що в свою чергу знижує потребу у частій купівлі нового обладнання;

- привабливість для інвесторів, оскільки це свідчить про їх здатність генерувати прибуток та управляти ризиками;

- впровадження нових технологій та модернізація основних засобів дозволяють підприємству залишатися конкурентоспроможним на ринку, адаптуючись до змінних умов і вимог споживачів.

Ефективне управління основними засобами є критично важливим для досягнення стратегічних цілей підприємства. Це вимагає комплексного підходу, що включає планування, облік, контроль і аналіз використання активів, а також підготовку кваліфікованих кадрів, здатних ефективно організувати цей процес. У підсумку, правильна політика у сфері управління основними засобами може суттєво підвищити загальну конкурентоспроможність підприємства, сприяючи його сталому розвитку.

Ефективне функціонування КП «ЖТТУ» значною мірою залежить від раціонального використання основних засобів, зокрема рухомого складу, інфраструктури та обладнання, що забезпечують безперебійне перевезення пасажирів. Удосконалення обліку та аналізу основних засобів є важливим елементом підвищення фінансової стійкості та оперативності управлінських рішень підприємства.

Перш за все виділимо проблеми обліку основних засобів у КП «ЖТТУ»:

1. Висока частка зношеності – значна частина основних засобів, зокрема транспортних засобів, перебуває у стані близькому до критичного через тривалий термін експлуатації.

2. Недостатня автоматизація облікових процесів – використання застарілих методів ведення обліку ускладнює оперативність обробки інформації.

3. Обмежена деталізація аналітичного обліку – існуюча система обліку не завжди дозволяє швидко отримати точні дані щодо кожної групи активів.

4. Неактуальність інвентаризацій – проведення інвентаризацій є трудомістким процесом, що створює ризики невідповідності облікових даних реальному стану активів.

Володіючи проблемами обліку основних засобів КП «ЖТТУ» стає питання про напрями удосконалення:

1) автоматизація облікових процесів – впровадження сучасного програмного забезпечення для обліку основних засобів, що дозволить автоматизувати:

- облік надходження, вибуття та модернізації основних засобів;
- розрахунки амортизації;
- підготовку фінансової та управлінської звітності;

2) розробка внутрішніх стандартів обліку – введення єдиних правил документального оформлення операцій з основними засобами з урахуванням специфіки підприємства;

3) оптимізація методів амортизації – використання диференційованих методів нарахування амортизації залежно від інтенсивності експлуатації активів (наприклад, виробничого методу для транспортних засобів);

4) цифровізація інвентаризаційного процесу – застосування технологій штрихкодування або RFID-тегів для забезпечення точності облікових даних.

Невід’ємною частиною управлінської діяльності КП «ЖТТУ» є аналіз основних засобів. Основні засоби складають основу матеріально-технічної бази підприємства, що забезпечує його ефективність та конкурентоспроможність. Удосконалення процесу аналізу основних засобів допоможе підвищити якість прийняття управлінських рішень, оптимізувати витрати і поліпшити фінансові результати підприємства:

1. Поглиблений аналіз зносу – проведення регулярного аналізу фізичного та морального зносу основних засобів для планування капіталовкладень.

2. Оцінка ефективності використання – розрахунок ключових показників ефективності, зокрема коефіцієнта використання потужностей та рентабельності основних засобів.

3. Прогнозування потреб у модернізації – використання методів економіко-математичного моделювання для визначення обсягів необхідного оновлення матеріально-технічної бази.

4. Побудова динамічних моделей – створення графічних моделей змін у складі та структурі основних засобів для візуалізації управлінських рішень.

Отже, впровадження запропонованих заходів дозволить КП «ЖТТУ»:

- знизити витрати на обслуговування застарілих основних засобів;
- покращити якість облікової інформації для управління підприємством;
- підвищити ефективність використання транспортних засобів та іншого майна;
- забезпечити фінансову стійкість і конкурентоспроможність підприємства у сфері громадських перевезень.

Таким чином, удосконалення обліку та аналізу основних засобів допоможе КП «ЖТТУ» більш ефективно використовувати свої ресурси, оптимізувати витрати, відповідати сучасним вимогам та стане ключовим інструментом оптимізації управління матеріально-технічною базою.

ВИСНОВКИ

У роботі представлено теоретичне узагальнення та нове вирішення важливого науково-практичного завдання, що стосується удосконалення обліку і аналізу наявності та використання основних засобів в комунальних підприємствах. За результатами дослідження сформовано наступні висновки:

1. Розуміння економічної сутності основних засобів дозволяє підприємствам забезпечити їх ефективне використання, раціональне управління та своєчасну модернізацію, це, у свою чергу, сприяє підвищенню конкурентоспроможності та фінансової стійкості підприємства. Тому, пропонуємо для комунальних підприємств удосконалене визначення терміну «основні засоби», а саме: матеріальні активи, які використовуються для забезпечення надання суспільно важливих послуг та виконання господарської діяльності, мають тривалий термін використання, зберігають свою натуральну форму в процесі експлуатації, і здатні приносити економічну або соціальну користь протягом більше одного операційного циклу.

2. Запропонована розроблена класифікація основних засобів, яка охоплює дванадцять груп основних засобів у цілому. Ці групи поділено на два основні блоки. Перший блок налічує вісім груп, що містять основні засоби, облік яких здійснюється одночасно в бухгалтерському та податковому обліку. Другий блок складається з чотирьох груп основних засобів, які доцільно відображати лише в бухгалтерському обліку.

3. Нормативно-правове забезпечення обліку основних засобів у комунальних підприємствах є фундаментом для організації ефективного та прозорого облікового процесу. Воно включає міжнародні та національні стандарти бухгалтерського обліку, Закони України, методичні рекомендації й внутрішні регламенти, які регулюють порядок визнання, оцінки, амортизації та списання основних засобів. Дотримання цих норм дозволяє підприємствам забезпечити точність фінансової звітності, виконання зобов'язань перед державою, інвесторами та громадою, а також сприяє підвищенню рівня

управління активами.

4. КП «ЖТТУ» демонструє позитивну динаміку у відновленні активів та скороченні зобов'язань. Загальні доходи в 2023 році відновилися до рівня 2021 року, що свідчить про стабілізацію фінансової діяльності. Зменшення зобов'язань у структурі активів є важливим досягненням, яке підвищує фінансову незалежність. Рентабельність активів зберігається на стабільно високому рівні, що підтверджує ефективність управління активами. Підприємству варто продовжувати політику зменшення зобов'язань і водночас працювати над збільшенням доходів шляхом оптимізації використання активів, так як діяльність підприємства є збитковою, оскільки вартість квитків за проїзд не покриває витрат на функціонування КП «ЖТТУ».

5. До основних засобів в КП «ЖТТУ» відносити матеріальні необоротні активи, вартість яких перевищує 20 000 грн без ПДВ, і строком корисного використання (експлуатації) з дати введення в експлуатацію становить понад один рік. В КП «ЖТТУ» використовують при нарахуванні амортизації основних засобів та нематеріальних активів прямолінійним методом щомісячно із застосуванням строків, установлених для кожного об'єкта. Ліквідаційну вартість об'єктів основних засобів прийняти рівною 0. Переоцінку балансової вартості основних засобів не проводити в цілях недопущення збільшення збитків.

6. Застосування запропонованої класифікації документів дозволить КП «ЖТТУ» систематизувати дані у первинних, облікових і звітних документах, це полегшить аналіз стану основних засобів, планування їх використання та модернізації. Чітке розділення документів за категоріями спростить контроль за їх використанням і оформленням, а внутрішні аудити або перевірки зможуть бути спрямовані на конкретні типи документів, що підвищує ефективність контролю. Також, дана класифікація дозволить уникати дублювання даних, зменшує ризик втрати важливої інформації та прискорює обробку документів.

7. Під час дослідження було виділено поширені проблеми у документальному оформленні операцій в КП «ЖТТУ»: помилки в заповненні первинних документів; затримки у складанні документів; недотримання

законодавчих вимог. Тому, потрібно застосувати наступні шляхи вирішення, зокрема: навчання персоналу; впровадження систем внутрішнього контролю; автоматизація облікових процесів через бухгалтерські програми (наприклад, BAS Бухгалтерія, 1С); впровадження електронного документообігу; зберігання документів у хмарних системах.

8. За період 2021–2023 років загальна вартість основних засобів КП «ЖТТУ» зросла на 188,7 млн грн (54,4%), що свідчить про активну політику оновлення та модернізації активів. Найбільше зростання спостерігалось у групах будинків і споруд (70,4%), машин і обладнання (54,7%), що вказує на спрямування ресурсів у важливі для підприємства об'єкти. Незначне вибуття основних засобів демонструє високу ефективність використання активів та їх збереження.

9. Для підтримки належного стану основних засобів рекомендуємо КП «ЖТТУ» збільшити інвестиції в модернізацію автопарку, ремонт будівель та оновлення обладнання. Необхідно оптимізувати амортизаційну політику, щоб забезпечити накопичення достатніх коштів для заміни зношених активів. А також необхідно проводити регулярний моніторинг ефективності використання основних засобів та своєчасно списувати об'єкти, які не приносять економічної вигоди.

10. Володіючи проблемами обліку основних засобів КП «ЖТТУ» стає питання про напрями удосконалення: автоматизація облікових процесів; розробка внутрішніх стандартів обліку; оптимізація методів амортизації; цифровізація інвентаризаційного процесу, поглиблений аналіз зносу; оцінка ефективності використання; прогнозування потреб у модернізації; побудова динамічних моделей.

11. Впровадження запропонованих заходів дозволить КП «ЖТТУ»: знизити витрати на обслуговування застарілих основних засобів; покращити якість облікової інформації для управління підприємством; підвищити ефективність використання транспортних засобів та іншого майна; забезпечити фінансову стійкість і конкурентоспроможність підприємства у сфері громадських перевезень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амбарчян В. С., Новак М. В. Нормативно-правове регулювання обліку основних засобів. *Сучасні детермінанти розвитку бізнес-процесів в Україні* : матеріали наук. практ. інтернет-конф. (24 травня 2017 р., м. Київ). Київ : КНУТД, 2017. С. 56-60.
2. Бержанір І. А., Кірдан О. П., Станіславчук Н. О. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів підприємства. *Економічні горизонти*. 2018. 4(7). С.48–56.
3. Бойко В.М., Вашків П.Г. Бізнес: Словник-довідник. Київ : Україна, 2008. 565 с.
4. Бондар М.І. Облік і аудит основних засобів (на матеріалах аграрних підприємств Київської області): автореф. дис. канд. ек. наук : спец. 08.06.04 Київ, 2011. 23 с.
5. Бутинець Т. А. Основні засоби: точка зору економіста. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2012. Вип. 2(23). С. 22–36.
6. Гайдучок Т.С., Цегельник Н.І. Облікова політика як складова фінансової політики підприємства. *Фінансова політика регіонального розвитку : вітчизняний та зарубіжний досвід* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 25-річчя заснування кафедри фінансів і кредиту. Житомир, 2019. С 296-299.
7. Гречко С. М. Місце економічного аналізу основних засобів в системі управління. URL : http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ptmbo/2012_3/13.pdf (дата звернення: 18.11.2024)
8. Завадський Й.С., Осовська Т.В., Юшкевич О.О. Економічний словник. Київ : Кондор, 2006. 356 с.
9. Іваницька О. Економічна сутність основних засобів як інструмент забезпечення стійкого функціонування підприємства: теоретичні основи. *Фінансові інструменти регіонального розвитку* : матеріали X Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф з нагоди 30-річчя заснування кафедри фінансів і

кредиту, 24 жовтня 2024 р. Житомир : Поліський національний університет, 2024. С. 92-94.

10. Іваницька О. О. Аналіз наявності та використання основних засобів в комунальних підприємствах. *Студентські наукові читання 2024*: Матеріали конференції першого туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт Поліського національного університету, 28 листопада 2024 р. Житомир : Поліський національний університет. 2024. С. 61.-63.

11. Іваницька О. Податкова політика як ключовий фактор стимулювання економічного зростання бізнесу. *Роль бухгалтерського обліку, аудиту та податкової політики у розбудові незалежної України на шляху до Європейського Союзу* : зб. праць учасників III Міжнар. наук.-практ. конф. (7-8 листоп. 2024 р.). Житомир : Поліський національний університет, 2024. С. 379-382

12. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ М-ва фінансів України від 30 лист. 1999 р. № 291. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 15.10.2024)

13. Колісник О.П., Поліщук М.С. Теоретичні аспекти обліку основних засобів. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 19. С. 1282-1289.

14. Колісник, Т.А., Буднікова, І.С., Шмиголь, Н.М. Економічна сутність основних засобів підприємства та форми їх відтворення. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Вип. 5(10), С. 229- 234.

15. Маланкевич В., Чубай В. Аналіз та внутрішній контроль операцій з основними засобами: проблеми та способи їх вирішення. *Економіка та суспільство*, 2023. № 58. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-20> (дата звернення: 15.10.2024)

16. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів: наказ М-ва фінансів України від 30 верес. 2003 р. № 561 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0561201-03#Тех>. (дата звернення: 25.10.2024)

17. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014 (дата звернення: 25.10.2024)

18. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ, МСФЗ для МСП, включаючи МСБО та тлумачення КТМФЗ, ПКТ). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010#Text (дата звернення: 21.10.2024)

19. Мороз Ю.Ю., Цаль-Цалко Ю.С., Цегельник Н.І. Антикоруційні інструменти забезпечення розвитку національної економіки: аналітичний, обліковий та податковий аспект / XIII Пленум Правління Спілки економістів України «Сучасна соціально-економічна динаміка: реалії та перспективи для України», 16 грудня 2020 р. Київ: СЕУ, 2020. С. 208-229.

20. Мулик Т.О. Аналіз основних засобів підприємства: методичні та практичні аспекти. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 46. С. 113–122. URL : http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/46_2020_ukr/21.pdf (дата звернення: 15.11.2024)

21. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: наказ М-ва фінансів України від 27.04.2000 р. № 92. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text> (дата звернення: 06.12.2024).

22. Неміш Ю.В. Поняття «основні засоби» у сучасних наукових дослідженнях. *Аграрна економіка*. 2012. Т. 5. № 3-4. С. 181–187.

23. Офіційний сайт КП «Житомирське трамвайно-тролейбусне управління» : веб-сайт. URL : <https://ttu.zt.ua/> (дата звернення: 15.11.2024)

24. Офіційний сайт Верховної Ради України : веб-сайт. URL : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 25.11.2024)

25. Павлюк О.В., Пилипчук О.В. Облік основних засобів в умовах удосконалення методології бухгалтерського обліку: питання теорії та практики. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія "Облік і аудит"*. 2023. № 85. С. 3-8.

26. Петренко А.Я., Попова В.Д. Організація обліку основних засобів та шляхи її вдосконалення. *Економіка і суспільство*. 2018. № 18. С 994-1001/

27. Петрук О. М., Хвіст В. В. Теоретичні засади амортизаційної політики: стан проблеми та напрями удосконалення. *Економіка, управління та*

адміністрування, 2022. № 2(100), С.76–82. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2022-2\(100\)-76-82](https://doi.org/10.26642/ema-2022-2(100)-76-82) (дата звернення: 27.11.2024)

28. Пилипенко Л., Демська Ю. Концептуально-теоретичні основи бухгалтерського обліку амортизації та зносу необоротних активів підприємства. *Економічний простір*, 2018. №(134), С.195–204.

29. Пиріжок Є.С., Кулікова Н.Т. Поняття «основні засоби» та канали їх вибуття на підприємстві. *Міжнародний збірник наукових праць «Проблеми теорій та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу»*. 2011. Випуск 2 (20). С. 397–405

30. Податковий кодекс України: Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>. (дата звернення: 28.11.2024)

31. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>. (дата звернення: 28.11.2024)

32. Проскуріна Н. М., Марко Н. Ю. Економічна сутність основних засобів. дослідження науковців та нормативно-правові акти. *Scientific Notes of the International Humanitarian University*. 2022. № 37. С. 38-44

33. Саврас І. З., Фединець Н. І., Цифровізація та інноваційний розвиток підприємства: тенденції, проблеми та перспективи. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2023. №74. С.108-114.

34. Садовська І., Нагірська К. Амортизаційна політика як джерело інвестиційної безпеки підприємств: обліково-фінансовий вимір. *Економіка та суспільство*, 2024. № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-167> (дата звернення: 25.11.2024)

35. Смоляр М. В., Радіонова Н. Й. Облік основних засобів із використанням новітніх інформаційних технологій. *Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості* : матеріали III Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, м. Київ, 17 листоп. 2022 року. Т. 2. Київ : КНУТД, 2022. С. 195-199.

36. Сук Л.К., Сук П.Л. Фінансовий облік: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ, 2012. 647 с.

37. Танасюк І. М. Формування стратегії відтворення основних засобів підприємства у сучасних умовах. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2024. № 5-6 (318-319). С. 129-135.

38. Фрайман А.В., Селіванова Н.М. Удосконалення організації обліку основних засобів в період карантину. *Економіка: реалії часу*. *Науковий журнал*. 2022. № 2 (60). С. 68-81.

39. Фурманчук О.С., Ладатко К.Ю, Актуальні проблеми обліку руху основних засобів. *Економічна безпека: держава, регіон, підприємство* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., 16 трав. 2024 р. Полтава : Нац. ун-т ім. Юрія Кондратюка, 2024. С. 43–47.

40. Цал-Цалко Ю. С., Мороз Ю.Ю., Цегельник Н. І. Управлінський облік: підручник. Ж.: ПП “Рута”, 2015. 632 с.

41. Цаль-Цалко Ю.С., Мороз Ю.Ю., Цегельник Н.І. Прибуток як об’єкт бухгалтерського обліку для оцінювання результатів господарювання та оподаткування бізнесу в Україні. *Сучасні виклики та тенденції розвитку обліку, оподаткування, аудиту і звітності в Україні й світі*: колективна монографія. Житомир: ПП «Рута», 2020. С. 162-182.

42. Цегельник Н. І. Обґрунтування сутності та системи показників оцінки платоспроможності підприємства. *Фінансова політика в аграрному секторі економіки* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 16–17 жовтня 2014 р. Житомир : ЖНАЕУ, 2014. С. 136–140.

43. Цегельник Н. Сучасні теоретичні аспекти визначення кредитоспроможності підприємств / *Social factors of economic growth, analysis of the effectiveness of tourism and management: collective monograph* / International Science Group. Boston : Primedia eLaunch, 2023. 7-13 p. URL : <https://isg-konf.com/social-factors-of-economic-growth-analysis-of-the-effectiveness-of-tourism-and-management/> (дата звернення: 25.11.2024)

44. Цегельник Н.І. Прибуток як об’єкт оцінювання рівня економічної безпеки підприємницької діяльності. *Scientific Foundations in Economics and Management*:

collective monograph. International Science Group. Boston : Primedia eLaunch, 2022. С. 120-129. URL : <https://isg-konf.com/scientific-foundations-in-economics-and-management/> (дата звернення: 05.12.2024)

45. Чайка Т. Ю., Лошакова С. Є., Калашнік О. Ю. Розрахунок фондівддачі за фінансовою звітністю НП(С)БО України та сучасні тенденції її оцінки і аналізу. *Ефективна економіка*. 2018. № 5. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6300> (дата звернення: 25.11.2024)

46. Чернецька А. О., О. М. Бунда Особливості обліку основних засобів суб'єкта господарювання. *Домінанти соціальноекономічного розвитку України в умовах інноваційного типу прогресу* : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених, присвяченої 90-річчю КНУТД, м. Київ, 26 березня 2020 р. / упор. О. В. Ольшанська. Київ : КНУТД, 2020. С. 392-395.

47. Шацков В. Класифікація основних засобів підприємств суспільного інтересу. *Український економічний часопис*, 2024 (5), 146–152. <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2024-5-26> (дата звернення: 25.09.2024)

48. Юрчишена Л.В., Волинець С.М. Аналіз ефективності використання основних засобів на підприємстві. *Ефективна економіка*. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=668> (дата звернення: 25.11.2024)

49. Яловега Л.В. Облік витрат на ремонт та поліпшення основних засобів: бухгалтерський і податковий аспект. URL : <http://surl.li/epudjf> (дата звернення: 25.11.2024)

50. Babich I., Sheludchenkova A., Borkovska V., Tsegelnik N., Grytsay O. Accounting and analysis of equipment overhaul costs. *Estudios de Economía Aplicada*. Vol 38, № 3 (1) (2020) URL : <http://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/article/view/4047> (дата звернення: 30.11.2024)

ДОДАТКИ